

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет радіоелектроніки

Факультет інформаційно-аналітичних технологій та менеджменту
(повна назва)

Кафедра економічної кібернетики та управління економічною безпекою
(повна назва)

АТЕСТАЦІЙНА РОБОТА

Пояснювальна записка

рівень вищої освіти другий (магістерський)
(рівень вищої освіти)

Моделювання процесу управління фінансовою безпекою підприємств харчової галузі
(тема)

Виконав:
студент 2 курсу, групи ЕКМ-21-1
Бузецька К.І.
(прізвище, ініціали)

Спеціальність 051 Економіка
(код і повна назва спеціальності)

Тип програми освітньо-професійна
(освітньо-професійна або освітньо-наукова)

Освітня програма Економічна кібернетика
(повна назва освітньої програми)

Керівник доц. Кириї В.В.
(посада, прізвище, ініціали)

Допускається до захисту

Зав. кафедри _____
(підпис)

Полозова Т.В.
(прізвище, ініціали)

2022 р.

Харківський національний університет радіоелектроніки

Факультет інформаційно-аналітичних технологій та менеджменту

Кафедра економічної кібернетики та управління економічною безпекою

Рівень вищої освіти другий (магістерський)

Спеціальність 051 Економіка

Тип програми освітньо-професійна

(освітньо-професійна або освітньо-наукова)

Освітньо-професійна програма Економічна кібернетика

(повна назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Зав. кафедри _____

(підпис)

«_____» _____ 20 ____ р.

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

студентові Бузецькій Катерині Ігорівні

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Моделювання процесу управління фінансовою безпекою підприємств харчової галузі

затверджена наказом по університету від 14.11.2022 р. № 1476 Ст

2. Термін подання студентом роботи до екзаменаційної комісії 19.11.2022 р.

3. Вихідні дані до роботи Теоретичні та практичні розробки вітчизняних та зарубіжних авторів, періодичні видання, статистичні дані та бухгалтерська звітність торговельних підприємства, Інтернет-ресурси

4. Перелік питань, що потрібно опрацювати в роботі _____

Вступ. 1. Теоретичні основи управління фінансовою безпекою підприємства 2. Діагностика результатів управління фінансовою безпекою підприємств харчової галузі 3. Моделювання процесу управління фінансовою безпекою підприємств харчової галузі Висновки. Перелік джерел посилання.

5. Перелік графічного матеріалу із зазначенням креслеників, схем, плакатів, комп'ютерних ілюстрацій (слайдів)

1. Титул 2. Об'єкт, предмет та мета дослідження 3. Узагальнення підходів до тлумачення поняття «фінансова безпека підприємства» 4. Тлумачення поняття «фінансова безпека підприємства» 5. Механізм управління фінансовою безпекою підприємства 6. Динаміка зміни об'ємів реалізованої продукції харчової промисловості відносно до всієї промисловості 7. Логотип ТОВ «Т-Престиж» 8. Топ-10 експортерів за грошовою вартістю кондитерських виробів у 2021 році, % 9. Результати розрахунку часткових показників фінансової безпеки серед підприємств харчової галузі 10. Показники ліквідності балансу ТОВ «Т-Престиж» у 2019 – 2021 роках 11. Показники рентабельності ТОВ «Т-Престиж» у 2019- 2021 роках 12. Алгоритм розрахунку відносних показників фінансової ТОВ «Т-Престиж» 13. Моделі AS-IS та TO-BE 14. Динаміка інтегрального показника фінансової безпеки ТОВ «Т-Престиж» 15. Swot-аналіз підприємства харчової галузі (на прикладі ТОВ «Т-Престиж») 16. PEST-аналіз підприємства харчової галузі (на прикладі ТОВ «Т-Престиж») 17. Матриця фінансових стратегій

6. Консультанти розділів роботи (п.6 включається до завдання за наявності консультантів згідно з наказом, зазначеним у п.1)

Найменування розділу	Консультант (посада, прізвище, ім'я, по батькові)	Позначка консультанта про виконання розділу	
		підпис	дата

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№	Назва етапів роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	Техніко-економічний аналіз бази дослідження	08.11.22 – 23.11.22	виконано
2	Огляд літературних джерел за темою роботи	24.11.22 – 5.12.22	виконано
3	Розробка економіко-математичної моделі та технології прийняття рішень	6.12.22 – 14.12.22	виконано
4	Чисельне розв'язання поставленої задачі	15.12.22 – 19.12.22	виконано
5	Економічна частина	20.12.22 – 23.12.22	виконано
6	Оформлення атестаційної роботи	24.12.22 – 28.12.22	виконано
7	Підготовка доповіді та презентаційного матеріалу	29.12.22 – 4.01.22	виконано
8	Рецензування роботи	5.01.22 – 10.01.22	виконано

Дата видачі завдання 14.11.2022 р.

Студент _____
(підпис)

Керівник роботи _____ доц. Кирій В.В.
(підпис) (посада, прізвище, ініціали)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 111 с., 25 табл., 17 рис., 78 джерел, 3 додатка.

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ, ХАРЧОВА ГАЛУЗЬ, КОНДИТЕРСЬКІ ПІДПРИЄМСТВА, ПОКАЗНИКИ, АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО СТАНУ, ЗАГРОЗИ ТА РИЗИКИ, СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНЕ МОДЕЛЮВАННЯ, БІЗНЕС-ПРОЦЕС, ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ, РЕНТАБЕЛЬНІСТЬ, ІНТЕГРАЛЬНИЙ ПОКАЗНИК, SWOT-АНАЛІЗ, PEST-АНАЛІЗ, МАТРИЦЯ ФІНАНСОВИХ СТРАТЕГІЙ, ВІРОГІДНІСТЬ НАСТАННЯ БАНКРУТСТВА.

Об'єктом дослідження в роботі виступає процес управління фінансовою безпекою підприємств харчової галузі. Предметом дослідження є теоретико-методичні засади та практичний інструментарій управління фінансовою безпекою підприємства.

Метою кваліфікаційної роботи є визначення напрямків вдосконалення управління та шляхів підвищення рівня фінансової безпеки підприємства на основі вивчення теоретичних та практичних аспектів досліджуваної проблематики.

В результаті дослідження проведено діагностику результатів управління фінансовою безпекою підприємств харчової галузі, розроблено модель бізнес-процесу управління фінансовою безпекою, проаналізовано фактори впливу на цей процес та надано рекомендації щодо удосконалення процесу управління фінансовою безпекою підприємств харчової промисловості.

ABSTRACT

Master's thesis: 111 pages, 25 tables, 17 figures, 78 sources, 3 exhibit.

FINANCIAL SECURITY MANAGEMENT, FOOD INDUSTRY, CONFECTIONERY ENTERPRISES, INDICATORS, ANALYSIS OF FINANCIAL CONDITION, THREATS AND RISKS, STRUCTURAL-FUNCTIONAL MODELING, BUSINESS PROCESS, FINANCIAL SUSTAINABILITY, PROFITABILITY, INTEGRATED INDICATOR, SWOT-ANALYSIS, PEST- ANALYSIS.

The object of research in the work is the process of managing the financial security of food industry enterprises. The subject of research is the theoretical and methodological foundations and practical tools for managing the financial security of the enterprise.

The purpose of the master's work is to determine the directions of improving management and ways to increase the level of financial security of the enterprise based on the study of theoretical and practical aspects of the problem under study.

As a result of the study, the results of financial security management of food industry enterprises were diagnosed, a model of the business process of financial security management was developed, the factors influencing this process were analyzed and recommendations for improving the process of financial security management of food industry enterprises were provided.

ЗМІСТ

Вступ.....	6
1 Теоретичні основи управління фінансовою безпекою підприємства	9
1.1 Зміст поняття «управління фінансовою безпекою підприємства»	9
1.2 Механізм управління фінансовою безпекою підприємства.....	17
1.3 Методичні підходи до управління фінансовою безпекою підприємства.....	27
Висновки до першого розділу.....	35
2 Діагностика результатів управління фінансовою безпекою підприємств харчової галузі	37
2.1 Фінансовий стан харчової галузі України	37
2.2 Діагностика фінансового стану підприємств харчової галузі	43
2.3 Оцінювання результатів управління фінансовою безпекою підприємства ТОВ «Т-Престиж»	50
Висновки до другого розділу.....	60
3 Моделювання процесу управління фінансовою безпекою підприємств харчової галузі	60
3.1 Структурно-функціональне моделювання процесу управління фінансовою безпекою підприємств	60
3.2 Інтегральне оцінювання результатів управління фінансовою безпекою підприємства	73
3.3 Визначення факторів впливу на рівень фінансової безпеки підприємства та розробка заходів щодо удосконалення процесу управління фінансовою безпекою підприємства	80
Висновки до третього розділу.....	99
Висновки	100
Перелік джерел посилання	104
Додатки	112

ВСТУП

Останнім часом фінансова безпека викликає все більшу зацікавленість підприємств при реалізації принципово нових підходів до управління. При розгляді фінансової безпеки будь-якої економічної системи будь-якого рівня необхідно виходити з її здатності протистояти небезпекам і загрозам для досягнення поставлених цілей. А це неможливо без формування відповідної системи управління фінансовою безпекою.

Актуальність проблеми ефективного управління фінансовою безпекою підприємства спричинене необхідністю українських суб'єктів господарювання не лише вижити в теперішніх кризових реаліях, а й одержати та максимізувати прибутки як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках [1]. Рівень фінансової безпеки залежить насамперед від ефективності процесів управління на підприємстві, покликаних уникнути загроз та ризиків. Крім того, здійснення постійного контролю за станом та реалізацією ефективних змін щодо фінансової безпеки зумовлена необхідністю забезпечення стабільності функціонування та досягнення головних цілей діяльності суб'єкта господарювання.

Дослідженню основ забезпечення фінансової безпеки підприємства присвячені роботи як іноземних, так і вітчизняних науковців, серед них: Азаренкова Г.М., Барановський О.І., Бланк І.О., Єпіфанов А.О., Кириченко О.А., Кузенко Т.Б., Олейников Є.А., Папехін Р.С., Сенчагов В.К., Сословський В.Г., Судакова О.І., Бурцев В.В., Василик О.Д., Горячева К.С., Дмитрієва М.Ю., Єрмошенко М.М., Жаліло Я.А., Капустін Н.П., Мартюшева Л.С., Мищенко С.Г., Погосова М.Ю., Самбуріна Н.С., Руденький Р.А., Терещенко О.О., Скарлет С.М., Лисенко Ю.Г., Шелест В.В., Спиридонов А.А. та інші. Сучасні проблеми управління фінансовою безпекою підприємств є предметом дослідження багатьох вчених. Серед них: О. Барановський, І. Мойсеєнко, О. Марченко, І. Бланк, Ю. Кім, О. Пластун, Л. Мартюшева та ін.

Тому ключовим моментом є детальне вивчення даної проблеми та прийняття на основі проведених досліджень відповідних раціональних рішень та пропозицій, реалізація яких призведе до підвищення як загальних, так і індивідуальних показників ефективності діяльності підприємств. Варто відмітити, що проблема управління фінансовою безпекою недостатньо досліджена в розрізі таких складових, як забезпечення фінансової стійкості підприємства, зменшення до мінімуму всіх фінансових ризиків як внутрішнього, так і зовнішнього середовища, а також виділення поняття фінансової безпеки в самостійний об'єкт управління суб'єкта господарювання та його конкретизацію. Потребує комплексного раціонального підходу уточнення методів та методик реалізації фінансової безпеки підприємства, яка б забезпечувала надійний захист його економічних інтересів.

Мета даної роботи полягає у визначенні напрямків вдосконалення управління та шляхів підвищення рівня фінансової безпеки підприємства на основі вивчення теоретичних та практичних аспектів досліджуваної проблематики.

Об'єктом дослідження є процес управління фінансовою безпекою підприємства. Предметом дослідження є теоретико-методичні засади та практичний інструментарій управління фінансовою безпекою підприємства.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання:

- визначити зміст поняття «управління фінансовою безпекою підприємства»;
- дослідити механізм управління фінансовою безпекою підприємства;
- розглянути методичні підходи до управління фінансовою безпекою підприємства;
- діагностувати рівень фінансового стану харчової галузі України;
- провести діагностику фінансового стану підприємств харчової галузі;

- оцінити результати управління фінансовою безпекою підприємства ТОВ «Т-Престиж»;
- здійснити структурно-функціональне моделювання процесу управління фінансовою безпекою підприємства;
- удосконалити модель бізнес-процесів управління фінансовою безпекою підприємства;
- здійснити інтегральне оцінювання результатів управління фінансовою безпекою підприємства;
- визначити фактори впливу на рівень фінансової безпеки підприємства;
- розробити заходи щодо удосконалення процесу управління фінансовою безпекою підприємства.

Основою методики дослідження є системний підхід до управління підприємством. В процесі розробки поставлених у роботі завдань використовувались відповідні методи дослідження, а саме: узагальнення та порівняння, аналіз і синтез, індукція і дедукція, розрахунково-конструктивний метод для вивчення та встановлення залежностей між досліджуваними показниками, графічний метод, математичний.

Інформаційною базою для досліджень, проведених у кваліфікаційній роботі, є статистичні дані Державної служби статистики України, офіційна фінансова звітність ТОВ «Т-Престиж», аналітичні матеріали та галузеві огляди, роботи вітчизняних та закордонних вчених.

Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що запропоновані висновки та рекомендації щодо удосконалення процесу управління фінансовою безпекою підприємства можуть бути використані у практичній діяльності суб'єктів господарювання харчової галузі, а саме кондитерських фабрик та підприємств.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА

1.1 Зміст поняття «управління фінансовою безпекою підприємства»

Сьогодні багато українських підприємств є збитковими, працюють в нестабільному економічному та політичному середовищі, переживають глибокий спад виробництва та знаходяться в критичному фінансовому стані або на межі банкрутства. За таких умов фінансова безпека всіх суб'єктів підприємницької та інших видів діяльності повинна відігравати виняткову роль у їх подальшому розвитку. В період кризи найбільшу небезпеку для підприємства становить висока ймовірність руйнування його потенціалу (виробничого, фінансового, кадрового, техніко-технологічного, екологічного), що зумовлює погіршення фінансового стану підприємства, зниження його конкурентоспроможності та підвищення ризиковості діяльності.

За таких умов ефективне функціонування підприємства в ринковому середовищі багато в чому залежить від ефективності фінансової діяльності, що і зумовлює посилення уваги до проблеми фінансової безпеки підприємства.

В сучасній науковій літературі фінансова безпека трактується здебільшого як складова економічної безпеки та розглядається найчастіше на макрорівні як структурний елемент національної та економічної безпеки країни [2]. Фінансова безпека підприємства, організації чи установи посідає особливе місце в системі економічної безпеки, впливаючи абсолютно на всі сфери діяльності підприємства. Фінансова безпека є невід'ємною складовою фінансового менеджменту підприємства та повинна бути реалізована в системі певних стратегічних і тактичних заходів та відповідати сучасним умовам господарювання [3]. У науковій літературі з питань фінансової безпеки суб'єктів господарювання наведена велика кількість визначень

данного терміну. Серед основних критеріїв визначення сутності фінансово безпеки підприємства виділяють стратегічний, ресурсний та функціональний [2].

На сьогодні відсутнє єдине усталене визначення поняття «фінансова безпека». Наявні формулювання відображають лише окремі аспекти фінансової безпеки і не можуть претендувати на її однозначне та виключне трактування. Нижче розглянуто тлумачення даного терміну різними науковцями (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 – Визначення поняття «фінансова безпека» різними авторами

№ з/п	Автор	Визначення поняття	Ключові слова
1	2	3	4
1.	Бараннік В. [2]	Фінансова безпека – сукупність умов, при яких потенційно небезпечні для фінансового стану суб'єкта господарювання дії або обставини ліквідовані або зведені до такого рівня, при якому вони не можуть завдати збитку встановленому порядку функціонування банку, збереженню і відтворенню його майна, інфраструктури, перешкоджати досягненню банком статутних цілей	Стан захищеності середовища, в якому функціонує суб'єкт господарювання
2.	Бланк І.А. [3]	Фінансова безпека являє собою кількісно та якісно детермінований рівень його фінансового стану, який забезпечує стабільний захист його пріоритетних збалансованих фінансових інтересів від ідентифікованих реальних та потенційних загроз зовнішнього і внутрішнього характеру	Кількісно та якісно детермінований рівень його фінансового стану
3.	Горячева К.С. [4]	Фінансова безпека – це такий фінансовий стан, який характеризується: по-перше, збалансованістю і якістю сукупності фінансових інструментів, технологій і послуг, що використовує суб'єкт господарювання; по-друге, стійкістю до зовнішніх та внутрішніх загроз; по-третє, спроможністю фінансової системи суб'єкта господарювання забезпечити реалізацію його фінансових інтересів, цілей і завдань достатнім обсягом фінансових ресурсів; по-четверте, забезпечувати розвиток всієї фінансової системи	Фінансовий стан, який характеризується збалансованістю, стійкістю до зовнішніх та внутрішніх загроз

Продовження таблиці 1.1

1	2	3	4
4.	Захаров О.І. [5]	Фінансова безпека – захищеність фінансових інтересів суб'єктів господарювання на всіх рівнях фінансових відносин, забезпеченість домашніх господарств, підприємств, організацій та установ фінансовими ресурсами, достатніми для задоволення їхніх потреб і виконання фінансових зобов'язань	Захищеність фінансових інтересів на усіх рівнях фінансових відносин
6.	Корчевська Л.О. [7]	Фінансова безпека – стан фінансових ресурсів, за якого забезпечується ефективна (прибуткова) діяльність суб'єкта господарювання, захист його фінансових інтересів та здатність зберігати свою ліквідність, платоспроможність і фінансові можливості під впливом різного роду небезпек і загроз	Стан фінансових ресурсів, за якого забезпечується ефективна діяльність суб'єкта господарювання
7.	Подольчак Н.Ю. [8]	Фінансова безпека – це важлива складова фінансової, а тому і національної безпеки, це такий стан суб'єкта господарювання, який характеризується збалансованістю і стійкістю до впливу зовнішніх і внутрішніх загроз, її здатністю досягати поставлених цілей і генерувати достатній обсяг фінансових ресурсів для забезпечення стійкого розвитку	Стан, який характеризується збалансованістю і стійкістю до впливу зовнішніх і внутрішніх загроз
8.	Франчук В.І. [9]	Фінансова безпека – це складова економічної безпеки суб'єкта господарювання, яка являє собою такий стан суб'єкта господарювання, що: забезпечує оптимальне залучення та ефективне використання фінансових ресурсів суб'єкта господарювання; забезпечує оптимальне залучення та ефективне використання фінансових ресурсів суб'єкта господарювання; дозволяють ідентифікувати небезпеки та загрози стану суб'єкта господарювання та розробляти заходи для їх вчасного усунення; має бути оцінена якісними та кількісними показниками, які мають граничні значення	Складова економічної безпеки

Аналіз робіт науковців показав, що для визначення терміну «фінансова безпека» найчастіше використовуються декілька основних понять: стан, система (підсистема, складова), ситуація (сукупність умов) – при цьому виокремлюють їх на макро- і мікрорівні. Систематизація підходів до трактування явища фінансової безпеки подано в табл. 1.2.

Таблиця 1.2 – Узагальнення підходів до тлумачення поняття «фінансова безпека підприємства»

Джерело	фінансовий стан	захищеність фінансових інтересів	елемент економічної безпеки	стан захисту від загроз	стан фінансово-кредитної сфери держави	цілеспрямований комплекс заходів	стан фінансової стабільності
Бараннік В. [2]	+			+		+	
Бланк І.А. [3]		+					
Горячева К.С.[4]	+						+
Захаров О.І. [5]			+	+			
Іващенко О.В., Четверіков П.М. [6]	+	+					
Корчевська Л.О. [7]				+			
Подольчак Н.Ю.[8]		+	+				+
Франчук В.І. [9]			+				

Отже, можна виділити такі істотні характеристики поняття «фінансова безпека підприємства»: 1) як основа елемента системи його економічної безпеки; 2) як базове значення рівня і структури фінансового потенціалу підприємства в забезпеченні цілей його економічного розвитку. Ця роль визначається тим, що: фінансова діяльність дає змогу реалізувати економічну стратегію підприємства; операції, пов'язані з фінансовою діяльністю підприємства, мають стабільний характер, тобто здійснюються постійно; фінансова діяльність відіграє велику роль в забезпеченні стабілізації економічного розвитку підприємства загалом; ризики, які пов'язані з фінансовою діяльністю підприємства (фінансові ризики) за своїми негативними наслідками належать до категорії найбільш небезпечних.

Крім цього, фінансова безпека є системою кількісних і якісних параметрів фінансового стану підприємства, що в комплексі відображає рівень його фінансової захищеності. У цій характеристиці поняття "фінансової безпеки підприємства" можна виділити такі складові: фінансова безпека підприємства виражає визначений аспект його фінансового стану, що

відображає той чи інший рівень його фінансової захищеності; фінансовий стан підприємства, що характеризує його фінансову безпеку, відображається визначеною сукупністю параметрів; параметри системи фінансової безпеки підприємства потребують чіткої якісної і кількісної детермінації [10].

Проаналізувавши наукову літературу можна надати тлумачення поняттю «управління». Управління – це:

- процес збору, переробки, передачі інформації і впливу на об'єкт управління для забезпечення його ціле направленої поведінки при змінних умовах [11];

- процес, в якому діяльність, спрямована на досягнення цілей організації, розглядається не як одноразова дія, а серія безперервних взаємопов'язаних дій функцій управління [11].

Підводячи проміжні підсумки можна стверджувати, що управління ґрунтується на впливі суб'єкта управління на об'єкта управління для досягнення певних цілей. Відповідно, стосовно фінансової безпеки в загальному випадку можна говорити про вплив суб'єкта безпеки на об'єкт безпеки для збереження всієї системи та формування безпечних умов її розвитку [12].

Наприклад, Т. Кузенко [13] розглядає термін «управління фінансовою безпекою підприємства» з позиції пріоритетності ефективного використання ресурсних можливостей підприємства.

Водночас автори дотримуються думки, що під цим терміном потрібно розуміти не лише управління корпоративними ресурсами, а й «... підприємницькими можливостями, які гарантують найбільш раціональне їхнє застосування для стабільного функціонування та динамічного науково-технічного та соціального розвитку, запобігання внутрішнім і зовнішнім негативним впливам (загрозам) [14].

О. Бородіна трактує поняття, як свідомий, цілеспрямований вплив з боку суб'єктів управління підприємством і системою його безпеки на об'єкти

безпеки (організація й управління фінансами, планування, контроль і аналіз фінансів, інформаційні ресурси, зовнішньоекономічна діяльність, персонал тощо), який здійснюється для спрямування їх дії на зниження рівня загроз і ризиків, а також попередження небажаних результатів діяльності [15].

Отже, тепер можна узагальнити сутність елементів, які утворюють поняття «управління фінансовою безпекою підприємства» (рис. 1.1).

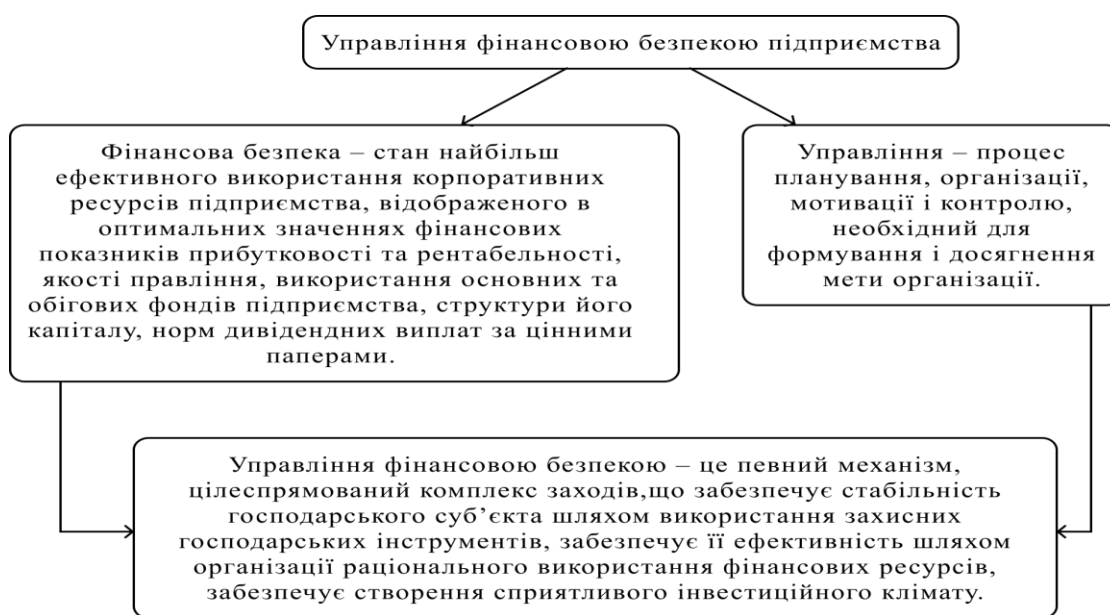

Рисунок 1.1 – Композиційна структура поняття «управління фінансовою безпекою підприємства»

Об'єктом фінансового управління є сформована система пріоритетних збалансованих фінансових інтересів підприємства, що потребують захисту в процесі його фінансової діяльності. Обґрунтовуючи цю характеристику поняття фінансової безпеки підприємства, варто приділити особливу увагу на такі основні моменти: в системі фінансової безпеки підприємства розглядаються тільки пріоритетні фінансові інтереси, що відіграють найважливішу роль в забезпеченні його розвитку; система пріоритетних фінансових інтересів повинна охоплювати не тільки поточні, але й довготермінові їх види; пріоритетні фінансові інтереси підприємства в системі його фінансової безпеки повинні бути збалансовані з інтересами

інших суб'єктів його фінансових відносин. Основою формування фінансової безпеки підприємства є ідентифікована система реальних і потенційних загроз зовнішнього і внутрішнього характеру його фінансовим інтересам [16].

Розглядаючи цю характеристику, потрібно акцентувати увагу на таких основних положеннях: у системі управління фінансовою безпекою підприємства ідентифікуються не тільки реальні, а й потенційні загрози; поняття фінансової безпеки охоплює захист його пріоритетних інтересів від загроз не тільки зовнішнього, а й внутрішнього характеру; загрози фінансовим інтересам підприємства генеруються дією не всієї сукупності факторів, що впливають на здійснення його фінансової діяльності, а лише окремих, які деструктивно впливають і потребують ідентифікації; серед усіх ідентифікованих загроз особливу увагу в системі фінансового убезпечення підприємства акцентує на найбільш небезпечних випадках.

Система управління фінансовою безпекою підприємства припускає диференційований рівень кількісних і якісних параметрів захищеності фінансових інтересів, адекватних його фінансовій філософії. Отже, фінансова безпека підприємства є системою, що забезпечує стабільність важливих фінансових пропорцій розвитку підприємства, які формують захищеність його фінансових інтересів [17].

Необхідність постійного управління фінансовою безпекою зумовлюється об'єктивно наявним для кожного суб'єкта господарювання завданням забезпечення стабільності функціонування та досягнення головних цілей своєї діяльності. Рівень фінансової безпеки підприємства залежить від того, наскільки ефективно його керівництво і буде спроможним уникнути можливі загрози і ліквідувати шкідливі наслідки окремих негативних складових зовнішнього і внутрішнього середовищ.

Тому важливо зауважити, що джерелами негативних впливів на фінансову безпеку суб'єктів господарювання можуть бути [18]:

- свідомі чи несвідомі дії окремих посадових осіб і суб'єктів господарювання (органів державної влади, міжнародних організацій, підприємств-конкурентів);

- збіг об'єктивних обставин (стан фінансової кон'юнктури, наукові відкриття та технологічні розробки, форс-мажорні обставини тощо). Залежно від суб'єктної обумовленості негативні впливи на фінансову безпеку можуть мати об'єктивний і суб'єктивний характер. Об'єктивними вважаються такі негативні впливи, які виникають не з волі конкретного підприємства чи його працівників. Суб'єктивні впливи спостерігаються внаслідок неефективної роботи підприємства загалом або окремих його працівників (передусім керівників і функціональних менеджерів) [19].

Головна мета управління фінансовою безпекою підприємства полягає в тому, щоб гарантувати його стабільне та максимально ефективне функціонування тепер і достатній потенціал розвитку в майбутньому. Тому до основних функціональних цілей управління фінансовою безпекою віднесемо: забезпечення високої фінансової ефективності роботи; підтримку фінансової стійкості та незалежності підприємства; досягнення високої конкурентоспроможності; забезпечення високої ліквідності активів; підтримку належного рівня ділової активності; забезпечення захисту інформаційного поля і комерційної таємниці; ефективну організацію безпеки капіталу та майна підприємства, а також його комерційних інтересів [20].

Головна та функціональні цілі зумовлюють формування необхідних структуротвірних елементів і загальної схеми організації управління фінансовою безпекою. Загальна схема процесу управління фінансовою безпекою охоплює такі дії (заходи), що здійснюються послідовно або одночасно: 1) формування необхідних фінансових ресурсів; 2) загальностратегічне прогнозування та планування фінансової безпеки; 3) стратегічне планування фінансово-господарської діяльності підприємства; 4) загально-тактичне планування фінансової безпеки; 5) тактичне планування

фінансово-господарської діяльності підприємства; 6) оперативне управління фінансово-господарською діяльністю підприємства; 7) здійснення функціонального аналізу рівня фінансової безпеки; 8) загальне оцінювання досягнутого рівня фінансової безпеки [10].

Отже, проаналізувавши наведені визначення, бачимо, що незважаючи на різницю у формулюванні, в основному суть фінансової безпеки підприємства вчені розуміють або як фінансову стійкість, або як захищеність від загроз, або як і одне, й інше. Фінансова стійкість підприємства це: стабільність фінансового стану господарюючого суб'єкта у довгостроковій перспективі в умовах змін зовнішнього та внутрішнього середовищ; ступінь фінансової незалежності підприємства щодо володіння своїм майном і його використанням, яке забезпечується оптимальним співвідношення власного та залученого капіталу; рівень покриття матеріальних обігових коштів (запасів) стабільними джерелами фінансування та спроможність маневрування власними коштами для забезпечення операційної діяльності; платоспроможність та ліквідність підприємства (його потенційна здатність покрити поточні зобов'язання мобільними активами) [15].

Процес управління фінансовою безпекою, як показав аналіз наукових праць, є складним і багатограним. Тому подальшого вивчення потребує механізм його реалізації.

1.2 Механізм управління фінансовою безпекою підприємства

Сутність фінансової безпеки полягає у наявності такого його фінансового стану, який характеризується: збалансованістю і якістю фінансових інструментів, технологій і послуг; стійкістю до загроз; здатністю підприємства забезпечувати реалізацію фінансових інтересів, а також місії і

завдань достатніми обсягами фінансових ресурсів; а також спрямованістю на ефективний і сталий розвиток [18].

Тому механізм управління фінансовою безпекою підприємства дозволяє: забезпечити фінансову стійкість, платоспроможність, ліквідність та достатню фінансову незалежність підприємства у довгостроковому періоді; забезпечити оптимальне залучення та ефективне використання фінансових ресурсів підприємства; ідентифікувати зовнішні і внутрішні небезпеки та загрози фінансовому стану підприємства та розробляти заходи для їх вчасного усунення; самостійно розробляти та впроваджувати фінансову стратегію; забезпечувати достатню фінансову незалежність підприємства; забезпечувати достатню гнучкість при ухваленні фінансових рішень; забезпечувати захищеність фінансових інтересів власників підприємства.

Механізм управління фінансовою безпекою підприємства можна розглядати як систему організаційних, фінансових та правових засобів впливу, які мають на меті своєчасне виявлення, попередження, нейтралізацію та ліквідацію загроз фінансовій безпеці підприємства.

В табл. 1.3 наведено семантичну характеристику поняття «механізм управління фінансовою безпекою підприємства».

Таблиця 1.3 – Систематична характеристика поняття «механізм управління фінансовою безпекою підприємства» (узагальнено за [11])

Поняття	Об'єкт, яким оперують	Призначення	Зміст поняття
1	2	3	4
Механізм	Показники ефективності використання наявних ресурсів п-ва	Створення умов для забезпечення фінансової безпеки підприємства	Спосіб забезпечення або реалізації фінансової безпеки підприємства

Продовження таблиці 1.3

1	2	3	4
Фінансова безпека підприємства	Фінансові ресурси підприємства	Відображення Ефективності використання фінансових ресурсів у поточному періоді та можливості реалізації стратег. інтересів	Стан найбільш ефективного використання фінансових ресурсів для реалізації та захищеності фінансових інтересів п-ва в поточному й перспективному період.
Механізм управління фінансовою безпекою підприємства	Показники ефективності використання фінансових ресурсів підприємства	Отримання прибутку підприємством, якого достатньо, як мінімум, для перебування підприємства в фінансовій безпеці	Система організаційних, фінансових та правових засобів впливу, які мають на меті своєчасне виявлення, попередження, нейтралізацію та ліквідацію загроз фінансовій безпеці підприємства.

Дані, наведені в табл. 1.3, дають змогу зробити висновок про зв'язок між поняттями «механізм» та «фінансова безпека підприємства», який виражається в тому, що останнє є показником попереднього. У свою чергу, механізм є інструментом досягнення максимальних результатів управління фінансовою безпекою підприємства.

Таким чином, механізм управління фінансовою безпекою підприємства (ФБП) можна подати у наступному вигляді (рис.1.2) [19].

До складу фінансових інструментів управління фінансовою безпекою підприємства, що визначають його фінансові відносини, слід віднести: платіжні інструменти (доручення, акредитив та ін.), кредитні інструменти (угоди про кредитування), депозитні інструменти (депозитні сертифікати, угоди), інвестиційні інструменти (акції, паї), інструменти страхування (страхова угода) [18].

Методологічний апарат управління фінансовою безпекою підприємства може включати такі методи, як: техніко-економічні розрахунки, балансовий, економіко-статистичний, економіко-математичний, експертних оцінок, дисконтованої вартості, амортизації активів, реінжинірингу, логістики, аудиту, оптимізації оподаткування, імітаційної гри.

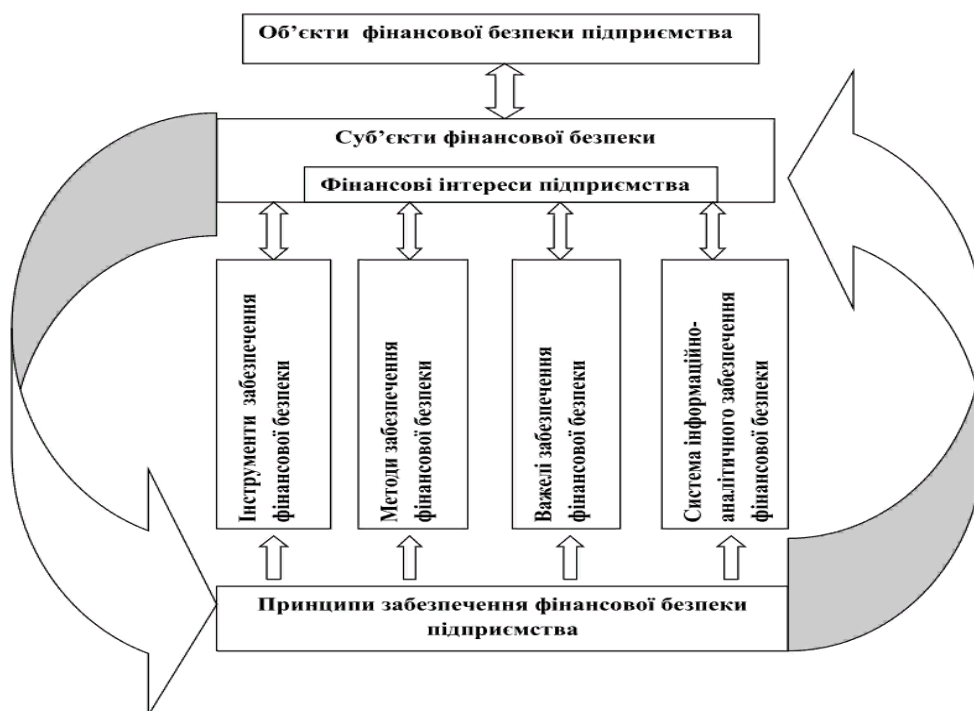

Рисунок 1.2 – Механізм управління фінансовою безпекою компанії [19]

Фінансові важелі управління фінансовою безпекою підприємства – це система стимулів та заохочень для менеджерів за ухвалення ефективних управлінських рішень і система санкцій за негативні наслідки їх дій у сфері фінансової безпеки, а також загальний внутрішній механізм управління підприємством, заснований на його власній фінансовій філософії [18].

Система інформаційно-аналітичного забезпечення формується на основі: даних бухгалтерського, оперативного та статистичного обліку і звітності; галузевих показників діяльності підприємств-аналогів; звітів та планів і прогнозів, отриманих у процесах стратегічного, тактичного і оперативного планування, аналізу, контролю і бюджетування; оцінки загроз фінансовій безпеці підприємницької діяльності за джерелом, за рівнем тяжкості наслідків, за рівнем вірогідності, за сферою і джерелом виникнення, за тривалістю впливу, за ступенем розвитку, за ступенем напруженості тощо.

Таким чином, для забезпечення успішної діяльності будь-якого підприємства, уникнення зовнішніх та внутрішніх загроз на підприємстві

необхідно забезпечити ефективне управління його фінансовою безпекою. А в свою чергу для ефективного впровадження фінансової безпеки підприємства потрібно на підприємстві розробити та використовувати механізм управління фінансовою безпекою, який включає в себе: інструменти забезпечення ФБП, методи забезпечення ФБП, важелі управління ФБП, систему інформаційно-аналітичного забезпечення ФБП.

Завданнями системи управління фінансовою безпекою є:

- моніторинг, прогнозування, своєчасне виявлення й усунення загроз безпеці підприємств, причин і умов, що сприяють нанесенню фінансового й матеріального збитку, порушенню їх нормального функціонування й розвитку;

- створення механізму та умов оперативного реагування на загрози безпеці й прояву негативних тенденцій у функціонуванні суб'єктів господарювання; обґрунтування та формування організаційної системи комплексного убезпечення; ефективне усунення загроз персоналу й посягань на ресурси підприємств у разі застосування правових, організаційних та інженерно – технічних заходів і засобів досягнення необхідного рівня безпеки;

- створення нормативно-правового механізму для максимально можливої локалізації й відшкодування спричиненого збитку неправомірними діями фізичних і юридичних осіб, послаблення негативного впливу наслідків порушення безпеки, спрямованого на відновлення діяльності підприємства у відповідно до його стратегії;

- створення ефективних механізмів взаємодії державних структур із підприємством у питаннях безпеки;

- створення системи підготовки, перепідготовки й підвищення кваліфікації персоналу безпеки підприємства;

- вивчення та впровадження позитивного досвіду в сфері безпеки, набутого в країнах ближнього й далекого зарубіжжя;

- створення єдиної інформаційної бази даних про стан загроз, бази знань для прийняття управлінських рішень [10].

Виконання перелічених завдань системи управління фінансовою безпекою здійснюється у разі дотримання таких принципів:

- законність – розроблення системи управління фінансовою безпекою на основі й відповідно до чинного законодавства України й нормативних актів із безпеки підприємства;

- самостійність і відповідальність – діяльність підрозділу управління фінансовою безпекою повинна повною мірою забезпечити захист інтересів та фінансову стійкість підприємства;

- економічна доцільність – необхідно, щоб ефективність роботи системи безпеки була вищою від її вартості;

- обґрунтованість – всі заходи щодо управління фінансовою безпекою повинні проводитися з використанням досягнень науки й техніки, надавати надійний захист на певному рівні безпеки;

- комплексність – гарантування взаємозалежної системи управління фінансовою безпекою всіх ресурсів підприємства (інформаційні, людські, матеріальні й ін.) і здатність системи до розвитку й удосконалювання;

- своєчасність – всі дії системи управління фінансовою безпекою повинні мати характер, що попереджає, а постановка завдань із надання безпеки повинна проводитися на ранніх стадіях розроблення системи безпеки на підставі аналізу моделей загроз, конкурентів, об'єктів захисту;

- безперервність – головний принцип управління фінансовою безпекою, що припускає перелік заходів під час функціонування системи безпеки;

- активність – реалізація активних мір захисту власних інтересів із використанням нестандартних форм і способів захисту;

- координація й взаємодія – організація взаємодії заходів із всіма підрозділами підприємства й здійснення єдиного управління процесом

управління фінансовою безпекою підприємства, організація взаємодії з державними й правоохоронними органами;

- спеціалізація – використання для управління фінансовою безпекою спеціалізованих організацій, що мають відповідні ліцензії й досвід практичної роботи з певного напрямку;

- централізація управління – керування фінансовою безпекою підприємства повинен здійснювати перший керівник, а функціонування системи безпеки повинно відбуватися з використанням певних функціональних і методологічних принципів [21].

Реалізація принципів системи управління фінансовою безпекою дає змогу забезпечити виконання мети її організації й реалізацію поставлених завдань.

Загальна схема механізму управління фінансовою безпекою охоплює такі заходи та функції управління, що здійснюються послідовно або одночасно:

- формування необхідних корпоративних ресурсів (капіталу, персоналу, прав інформації, технології та устаткування);

- загальностратегічне прогнозування та планування фінансової безпеки за функціональними складовими;

- стратегічне планування фінансово-господарської діяльності підприємства;

- тактичне планування фінансової безпеки за функціональними складовими;

- тактичне планування фінансово-господарської діяльності підприємства;

- оперативне управління фінансово-господарською діяльністю підприємства;

- здійснення функціонального аналізу рівня фінансової безпеки;

- загальна оцінка досягнутого рівня економічної безпеки [10].

Тільки завдяки здійсненню в необхідному обсязі зазначених дій (заходів) можна буде досягти належного рівня фінансової безпеки підприємства. Принципи функціонування механізму управління реалізуються комплексно, безперервно, оперативно та централізовано, зокрема:

- комплексність передбачає системність вирішення питань фінансової безпеки, з залученням усіх суб'єктів, активів та інтересів підприємства;
- безперервність – це постійний системний моніторинг підрозділами фінансової безпеки даних про фінансово-економічний стан контрагентів та його аналіз із метою недопущення як внутрішніх, так і зовнішніх загроз діяльності підприємства;
- оперативність – це швидкість реагування на виникнення ризиків та загроз, своєчасність доповіді керівництву для прийняття попереджувальних управлінських рішень;
- централізація – це єдиний підхід до виконання своїх функцій за координаційної ролі та методичного керівництва з боку підрозділу фінансової-безпеки дирекції підприємства [22].

На основі узагальнення підходів до управління фінансовою безпекою підприємства послідовність етапів реалізації механізму її забезпечення може бути сформульована таким чином:

- визначення об'єкта і предмета фінансової безпеки підприємства;
- формулювання політики та стратегії фінансової безпеки підприємства;
- принципи економічного забезпечення;
- цілі та задачі гарантування фінансової безпеки підприємства;
- критерії і показники фінансової безпеки підприємства;
- створення організаційної структури з управління системою фінансової безпеки підприємства.

Формування механізму управління фінансовою безпекою фінансової безпеки підприємства відбувається шляхом здійснення певних дій над її

об'єктами. Серед об'єктів фінансової безпеки виділяють: прибуток, джерела і об'єми фінансових ресурсів, структура капіталу, структура грошових потоків, структура активів, інвестиції, фінансові ризики, система фінансових інновацій і т.д. [15]. Необхідно підкреслити, що ефективність функціонування такого механізму в найбільшій мірі визначається рівнем організаційного забезпечення, що виконує роль певного зв'язуючого фактору між усіма суб'єктами та об'єктами фінансової безпеки.

Саме організаційне забезпечення, яке покликане сприяти чіткості контролю за рівнем фінансової безпеки через формування необхідної внутрішньої документації, обов'язків працівників фінансової сфери стосовно гарантування безпеки, здатне забезпечити ефективне регламентування системи фінансової безпеки.

Перш за все слід зазначити, що вивчення теоретичних підходів до визначення терміну «організаційне забезпечення» дає можливість виокремити кілька його трактувань:

- сукупність заходів, що проводяться суб'єктом управління, які організовано відповідно до чинного законодавства щодо реалізації об'єктом управління прийнятого управлінського рішення в умовах конкретної оперативної ситуації, що склалася [23];

- структура управління на конкретному підприємстві, а також у межах цієї структури - функції та задачі відповідних служб та відомств [15];

- положення, інструкції, накази, кваліфікаційні вимоги та інші документи, що регламентують організаційну структуру роботи системи, їх взаємодію з комплексом засобів системи [23];

Узагальнюючи вищеподані трактування та враховуючи суть поняття фінансової безпеки підприємства, організаційне забезпечення управління фінансовою безпекою підприємства можна визначити як комплекс внутрішніх положень і правил, які регламентують створення умов для гарантування потрібного для існування та розвитку рівня безпеки за рахунок забезпечення системи фінансової безпеки необхідними ресурсами, організації

взаємозв'язків між окремими елементами системи та суб'єктами зовнішнього середовища. Метою організаційного забезпечення управління фінансовою безпекою підприємства є підтримка його стійкого фінансового стану та забезпечення умов для стабільного функціонування і розвитку підприємства, згідно визначених цілей [24].

Основними складовими організаційного забезпечення управління фінансовою безпекою підприємства є:

- організація ресурсного забезпечення, яке включає в себе фінансові, кадрові, інформаційні та матеріально-технічні ресурси;
- організація внутрішньої служби фінансової безпеки (у т.ч. шляхом перерозподілу відповідних функцій служб внутрішнього фінансового контролю та аудиту на підприємствах державної форми власності або за участі держави);
- розроблення та удосконалення документації, що регламентує правові аспекти дії суб'єктів безпеки;
- організація взаємовідносин із зовнішніми суб'єктами безпеки.
- Організаційне забезпечення можливо розглядати в двох аспектах – динамічному та структурному, що дозволяє більш детально підійти до вивчення всіх його складових.

Динамічний (процесний) аспект організаційного забезпечення полягає в організації, координації та контролі всіх процесів, що протікають в системі фінансової безпеки підприємства, в найбільшій мірі це стосується фінансових операцій.

Структурний аспект полягає в організації всіх елементів в одну структуру і передбачає структуру методів, засобів, інструментів і технологій в процесі здійснення діяльності по забезпеченню фінансової безпеки підприємства, а також сукупність нормативно-правової документації, яка регламентує реалізацію бізнес-процесів управління фінансовою безпекою підприємства згідно чинного законодавства та у відповідності до поставлених цілей суб'єкта господарювання [25].

1.3 Методичні підходи до управління фінансовою безпекою підприємства

Загострення проблем щодо ефективного використання та формування методичного забезпечення фінансової безпеки підприємств, що є необхідним для формування її стратегії управління, зумовлено мінливістю та швидкоплинністю змін зовнішнього середовища та постійної адаптації до них внутрішнього середовища підприємства. Відповідно до Методики розрахунку рівня економічної безпеки України [10], розроблено та формалізовано методи оцінки рівня фінансової безпеки. Однак на рівні суб'єктів господарювання через відсутності єдиного підходу щодо методичного забезпечення оцінювання, аналізу та планування фінансової безпеки залишається дискусійним питанням.

Поза увагою дослідників залишився такий важливий момент діяльності підприємств, як визначення єдиного підходу до використання та формування системи показників оцінки рівня фінансової безпеки підприємств, на основі яких можливим є формування ефективної стратегії управління фінансовою безпекою підприємств. Для вирішення цієї проблеми узагальнено існуючі теоретичні підходи щодо питань оцінки рівня фінансової безпеки підприємств. Аналіз методичних підходів щодо оцінювання, аналізу та планування фінансової безпеки підприємства представлено у табл. 1.4.

На думку автора [20], показники необхідно вибирати на основі експертних оцінок, так як результати залучення експертів, рекомендовано враховувати ступінь обґрунтованості наукових думок економістів як певного етапу критеріального відбору, застосовувати методи ранжування запропонованих ними показників, а також використовувати методи багатомірного статистичного аналізу.

Таблиця 1.4 – Науково-методичні підходи щодо оцінювання результатів управління фінансовою безпекою підприємства

Автор, джерело	Сутнісні характеристики підходів	Підхід до оцінювання
Бараннік В. [2]	Дослідження фінансового стану та основних результатів фінансової діяльності підприємства з метою визначення рівня захищеності його фінансових інтересів від загроз	Комплексний
Бланк І.А. [3]	Вимір стану фінансової безпеки на основі оцінки рівня використання фінансових ресурсів та оцінки рівня виконання стратегічних функцій	Ресурсно-функціональний
Горячева К.С. [4]	Вивчення процесу динамічного формування та прогнозування рівня фінансової безпеки	Процесний
Захаров О.І. [5]	Визначення найвищого рівня фінансової безпеки підприємств досягненням індикаторами їх порогових значень	Індикаторний
Іващенко О.В., Четверіков П.М. [6]	Оцінка сукупності часткових індикаторів фінансової безпеки як базисних параметрів інтегрального оцінювання стану фінансової безпеки промислового підприємства	Інтегральний
Корчевська Л. О. [7]	Застосування експертних оцінок і обмежений складними розрахунками через відсутність необхідних для оцінки фінансової безпеки підприємства бухгалтерських і статистичних даних	За критерієм мінімізації сукупного збитку, який наноситься безпеці
	Використання для оперативної оцінки фінансової безпеки підприємства	За критерієм достатності оборотних коштів для здійснення господарської діяльності

Найбільш вагомо обґрунтованим є підхід, запропонований О. Барановським. Він виділив підсистеми індикаторів фінансової безпеки для характеристики об'єкта економічної й фінансової безпеки, а саме [24-27]: індикатори фінансової безпеки громадян; індикатори фінансової безпеки домашніх господарств; індикатори фінансової безпеки підприємств, організацій і установ; індикатори фінансової безпеки галузі; індикатори

фінансової безпеки регіонів; індикатори фінансової безпеки банківської системи; індикатори фінансової безпеки фондового ринку; індикатори фінансової безпеки держави.

За основний індикатор Бланк І.А. пропонує прийняти показник фінансової стійкості, ступінь якого визначається виходячи з достатньої кількості оборотних коштів [24]. З точки зору фінансової безпеки підприємств та оцінки ступеня захищеності від зовнішніх фінансових ризиків важливим є коефіцієнт втрати платоспроможності, оскільки він дає уявлення про ступінь теоретичної спроможності виконувати підприємством свої зобов'язання у випадку настання певних негативних подій, тобто дає загальну характеристику його захисним фінансовим резервам [27].

Отже, на основі аналізу наукової літератури можна стверджувати, що для забезпечення фінансової безпеки підприємств та подальшого формування стратегії її управління необхідно використовувати систему індикаторів, що мають свої порогові значення. На основі вищенаведеного було сформовано матрицю показників за частотою згадування та обґрунтованістю індикаторів у роботах вчених-економістів, до якої включено індикатори, які можуть бути використані для оцінювання рівня фінансової безпеки (табл. 1.5).

Використання розглянутих індикаторів та методичного підходу до оцінювання рівня фінансової безпеки підприємств сприятиме ефективному формуванню її стратегії управління та прийняття обґрунтованих управлінських рішень. В умовах постійних кризових явищ економіки країни підприємства стикаються з різними фінансовими проблемами, що зумовлює необхідність передбачення їх майбутнього стану, що можливо за допомогою формування інтегрально-критеріального підходу до оцінювання фінансової безпеки.

Виходячи з вищенаведеного, можна зауважити, що підвищення рівня фінансової безпеки підприємств забезпечить їх стійкий розвиток в подальшій перспективі.

Перспективним напрямом дослідження є інтегрально-критеріальний підхід до оцінювання фінансової безпеки, який базуватиметься на використанні системи показників індикаторів та інтегрального індексу, що відображають необхідні фінансові параметри рівня оцінки та слугуватимуть основою формування сценаріїв ефективної стратегії управління фінансовою безпекою.

Таблиця 1.5 – Формування системи показників оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства

Показник	Джерело					
	Баран-нік В.В. [2]	Бланк І.А. [3]	Горяче-ва К.С. [4]	Заха- ров О.І. [5]	Іващенко О.В., Четверіко в П.М. [6]	Корчев- ська Л. О. [7]
1	2	3	4	5	6	7
Мінімальний розмір статутного фонду				+		
Величина активів				+	+	
Обсяг продажу				+	+	
Частка запозиченого капіталу				+		
Розмір позичкового відсотка				+	+	
Обсяг кредитів та позик						
Коефіцієнт фінансового левериджу					+	
Періодичність погашення кредиторської заборгованості				+		+
Період погашення дебіторської заборгованості				+		+
Розмір питомого оборотного капіталу				+		

Продовження таблиці 1.5

1	2	3	4	5	6	7
Показники платоспроможності	+			+		
Коефіцієнт автономії			+		+	
Рівень кредиторської і дебіторської заборгованості					+	
Коефіцієнт прибутковості				+		+
Коефіцієнти ліквідності				+		
Рентабельність власного капіталу	+		+		+	+
Показники оборотності активів	+			+		
Коефіцієнт покриття					+	+
Показники фінансової стійкості	+	+	+		+	+
Рентабельність активів	+				+	

Це створить методичну основу для подальших наукових досліджень, які розвиватимуться за різними напрямками, оскільки матимуть вагоме наукове підґрунтя.

Аналіз методичних підходів до оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства свідчить, що їм притаманні певні недоліки, а саме: оцінка рівня фінансової безпеки підприємства на основі аналізу динаміки одного або декількох індикаторів є неефективною, оскільки не враховує системний характер фінансової безпеки, при оцінюванні рівня фінансової безпеки підприємства перевагу слід віддавати застосуванню інтегрального показника безпеки, котрий отримано на основі використання багатомірних статистичних методів; у значній частині методів не враховується взаємозв'язок фінансової безпеки із загрозами. Важливо оцінювати у кількісному плані саме взаємозв'язки як між інтегральним рівнем фінансової безпеки підприємства, так і між самими загрозами фінансовій безпеці; у проаналізованих підходах до оцінювання рівня фінансової безпеки

підприємства основну увагу приділяють поточній і ретроспективній оцінкам рівня безпеки зневажаючи рівні прогнозних оцінок на майбутнє [27].

Таким чином, підсумовуючи вищенаведене, слід зазначити, що результативність управління фінансовою безпекою, як складової частини економічної безпеки підприємства, залежить від обґрунтованого використання методів оцінювання її рівня як бази й інструменту для планування і здійснення фінансово-господарської діяльності підприємства.

Основним способом забезпечення ефективного управління фінансовою безпекою підприємства є обґрунтоване використання методів оцінювання її рівня як основи для прийняття управлінських рішень на всіх рівнях фінансового менеджменту, планування і здійснення фінансово-господарської діяльності підприємства.

Рівень фінансової безпеки підприємства не можна оцінити певним статичним показником, оскільки він містить, як мінімум, три компоненти [28]:

- існуючий рівень фінансової безпеки підприємств (щодо ресурсного забезпечення виробничо-господарської та фінансової діяльності);
- ефективність функціонування;
- здатність до подальшого розвитку підприємства.

Фінансова безпека підприємства – це стан його захищеності, який забезпечується при органічному симбіозі досягнення результатів діяльності підприємства та формуванні його здатностей.

Досягнення результатів управління фінансовою безпекою пропонується розглядати за критеріями: стабільності та безперервності виробничої діяльності підприємства; фінансово-економічної стійкості підприємства; ефективності використання ресурсів підприємства [19].

Авторами роботи [29] пропонується висхідна підсистема здатностей підприємства (протистояти загрозам, до адаптації та до постійного розвитку), які впливають на градацію рівнів фінансової безпеки підприємства (рис. 1.3).

Середній рівень фінансової безпеки характеризується досягненням підприємством фінансово-економічної стійкості та формування здатності до

адаптації. При виявленні стабільності та безперервності виробничої діяльності на підприємстві та при здатності лише протистояти загрозам рівень фінансової безпеки підприємства є низьким.

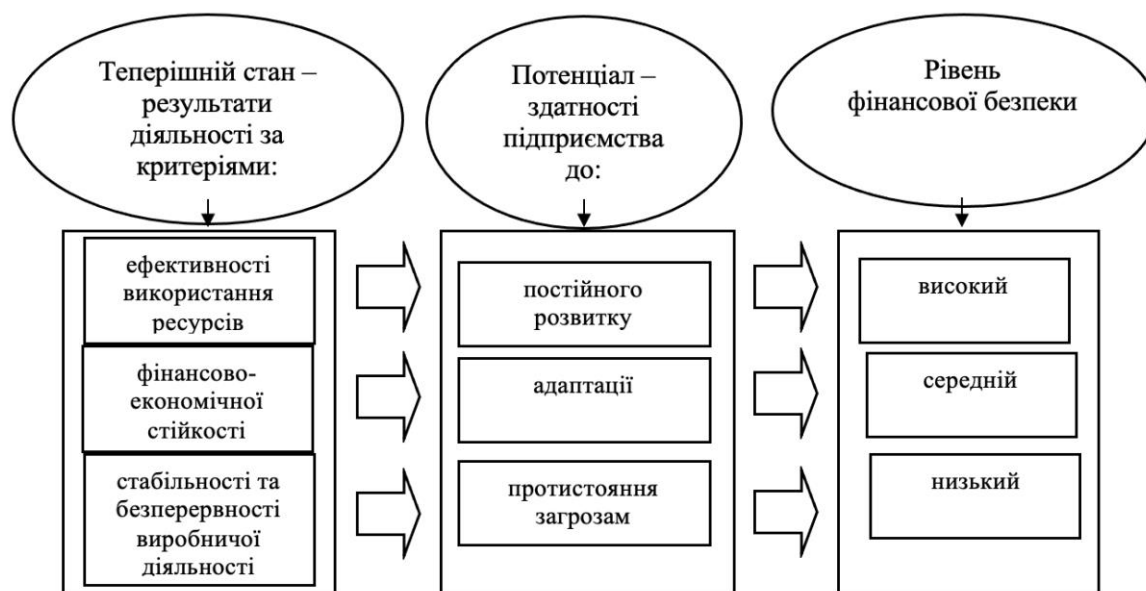

Рисунок 1.3 – Схема обґрунтування градації рівнів фінансової безпеки підприємства [30]

Для визначення кількісного рівня фінансової безпеки підприємства використовується декілька підходів [30]: індикаторний (пороговий), ресурсно-функціональний, програмно-цільовий (комплексний), підхід на основі теорії економічних ризиків.

Індикаторний підхід полягає у встановленні рівня фінансової безпеки в результаті порівняння фактичних показників діяльності підприємства з індикаторами, що виступають пороговими значеннями цих показників і відповідають певному рівню безпеки. Деякі автори такий підхід називають пороговим. Адже він дозволяє визначитись з категоріями: безпечно або небезпечно; кризовий, критичний, передкризовий нормальний стан економічної безпеки підприємства. Основним недоліком такого підходу є те, що при неточному визначенні значень індикаторів неправильно буде визначений рівень фінансової безпеки.

Ресурсно-функціональний підхід передбачає визначення рівня фінансової безпеки за допомогою оцінювання ефективності використання ресурсів підприємства. Підприємство розробляє комплекс заходів щодо захисту від загроз і за кожним напрямом оцінюється економічний ефект. При застосуванні цього підходу оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства ототожнюється із аналізом стану його фінансово-господарської діяльності. Частіше за все розраховуються значення за функціональними складовими. Зважаючи на це рівень фінансової безпеки за таким підходом можна визначити лише порівнюючи з такими ж рівнями за декілька періодів, тобто в динаміці.

Програмно-цільовий підхід базується на інтегруванні показників, які визначають рівень фінансової безпеки підприємства. Інколи такий підхід називають комплексним. Значну увагу при використанні цього підходу необхідно приділити відбору показників та визначенню методів їх інтегрування. Також складності виникають при встановленні коефіцієнтів значущості на основі методів експертних оцінок.

Сутність підходу на основі теорії економічних ризиків полягає у визначенні різних загроз підприємству та розраховується збиток. Збиток порівнюється з величиною прибутку, доходу та майна. Такий підхід є дещо вужчим, ніж інші підходи [31].

Головною метою управління фінансовою безпекою підприємства можна вважати досягнення максимальної стабільності його функціонування та створення умов для подальшого фінансового розвитку шляхом попередження внутрішніх і зовнішніх загроз. В свою чергу забезпечення фінансової безпеки підприємства потребує створення системи управління, що буде адаптованою до специфіки діяльності суб'єкта господарювання.

Отже, тема ефективного управління фінансовою безпекою підприємства є актуальною і потребує детального вивчення, тому що є ризики та загрози для підприємств в теперішніх кризових реаліях, а підприємства хочуть одержувати та підвищувати свої прибутки.

Висновки до першого розділу

Таким чином, було проаналізовано значення понять «фінансова безпека», «управління» та «управління фінансовою безпекою», систематизовано тлумачення науковців та виведено єдине визначення процесу «управління фінансовою безпекою» - це певний механізм, цілеспрямований комплекс заходів, що забезпечує стабільність господарського суб'єкта шляхом використання захисних господарських інструментів, забезпечує її ефективність шляхом організації раціонального використання фінансових ресурсів, забезпечує створення сприятливого інвестиційного клімату.

Фінансова безпека підприємства схильна до впливу посилюючих і дестабілізуючих чинників як зовнішнього так і внутрішнього впливу, які у своїй сукупності стосується трьох складових економічного процесу: засобів отримання доходу; методів збереження активів та шляхів витрачання доходу.

Як показав аналіз процес управління фінансовою безпекою підприємства є складним і багатограним, саме тому необхідним було проаналізувати його механізм.

Механізм цього процесу є системою організаційних, фінансових та правових засобів впливу, які мають на меті своєчасне виявлення, попередження, нейтралізацію та ліквідацію загроз фінансовій безпеці підприємства, було побудовано схематично цей механізм та охарактеризовано.

Вивчено та узагальнено завдання системи управління фінансовою безпекою.

Було визначено основні науково-методичні підходи щодо оцінювання результатів управління фінансовою безпекою підприємства: комплексний, ресурсно-функціональний, процесний, індикаторний, інтегральний та інші. Аналіз методичних підходів щодо забезпечення фінансової безпеки довів що

для подальшого формування стратегії її управління необхідно використовувати систему індикаторів, що мають свої порогові значення. В першу чергу, показник фінансової стійкості, ступінь якого визначається виходячи з достатньої кількості оборотних коштів. На основі аналізу наукової літератури було сформовано показники оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства. Було запропоновано розглядати досягнення результатів управління фінансовою безпекою за критеріями, схематично зображено ці критерії та обґрунтовано градації рівнів фінансової безпеки підприємства.

2 ДІАГНОСТИКА РЕЗУЛЬТАТІВ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ГАЛУЗІ

2.1 Фінансовий стан харчової галузі України

Сфера харчової промисловості – надзвичайно важлива галузь, оскільки забезпечення населення продовольством має виняткове соціальне та політичне значення. Негативні зміни в харчуванні населення погіршують демографічну ситуацію в країні, викликають соціальну напруженість, а стрімке зростання цін на товари першої необхідності може взагалі призвести до озброєного конфлікту.

Для самих підприємств харчової промисловості, важливим є їх фінансовий стан як здатність, спроможність фінансувати свою поточну діяльність та розвиватися.

Необхідною ланкою в системі ринкової економіки є інститут неплатоспроможності господарських суб'єктів. Тому особливої актуальності набуває питання оцінювання структури балансу, адже за незадовільної структури балансу приймається рішення про банкрутство підприємств [32-37].

В Україні харчова промисловість є однією з провідних галузей. Питома вага обсягу виробленої продукції харчової промисловості складає 23,4% у 2021 році (за інституціональним підходом) від загального обсягу всієї виробленої продукції вітчизняної промисловості. У 2018 році порівняно з 2013 роком відбулось падіння обсягу виробництва харчових продуктів на 7,5%, але з 2018 року спостерігається зростання показника, який у 2021 році досяг 440 208,2 млн. грн. [10].

Прогресивність розвитку харчової промисловості підтверджується статистичними даними. Так, обсяги реалізації від виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів становить більше 20% від

загального обсягу реалізованої промислової продукції України [36-37].

В економіці України роль даної галузі зростає. Якщо за 2013-2021 рр. обсяг реалізованої промислової продукції зріс майже у 3 рази, то обсяг продукції харчової промисловості збільшився у 3,3 рази, це зумовило зростання її частки у загальному промисловому виробництві (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 – Обсяги та частка реалізованої продукції харчової галузі в загальному обсязі продукції всієї промисловості

Показник	Роки									
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Обсяг реалізованої промислової продукції, всього, млрд грн (у факт. цінах)	104.3	130.5	136.7	132.2	142.8	177.6	215.8	262.5	304.5	301.9
Виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів, млрд грн	187.5	216.4	245.8	253.4	302.3	398	462.4	548.4	589.5	616.1
Відносно до реалізованої продукції всієї промисловості	18	16.6	18	19.2	21.2	22.4	21.4	20.9	19.4	20.4
Відносно до реалізованої продукції всієї промисловості	18	16.6	18	19.2	21.2	22.4	21.4	20.9	19.4	20.4

Динаміка зміни об'ємів реалізованої продукції харчової промисловості зображена на рис. 2.1.

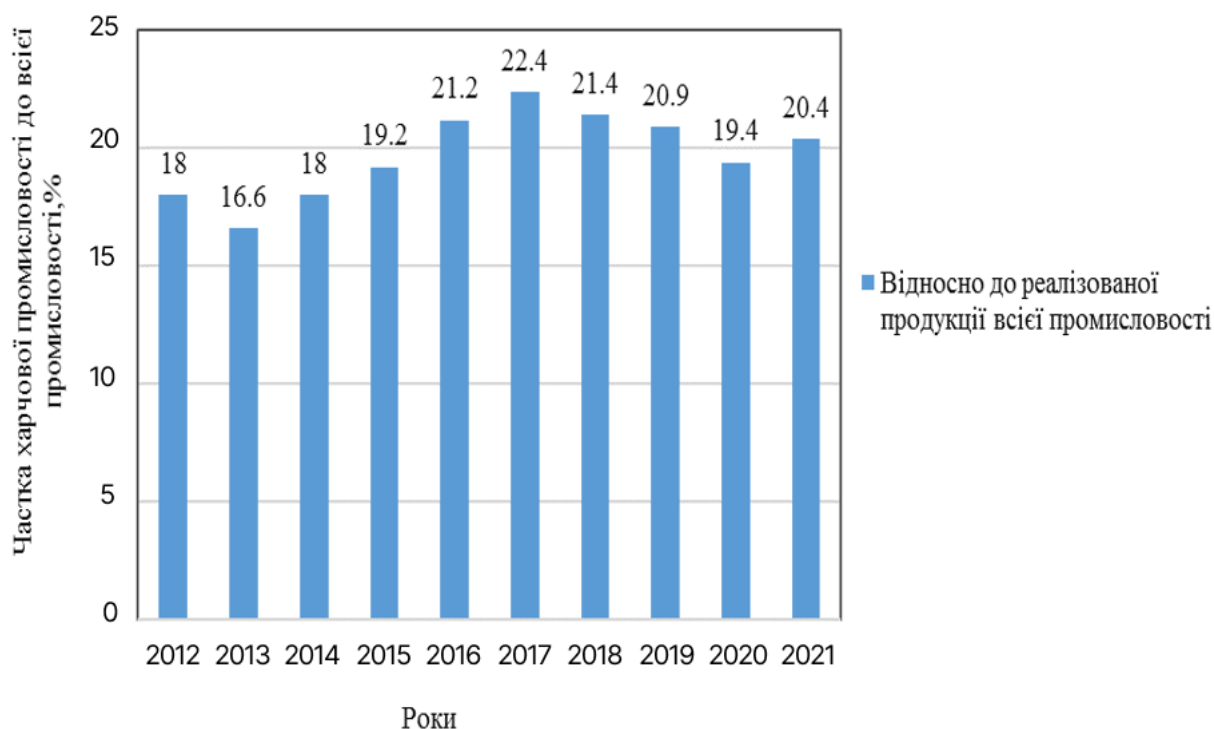

Рисунок 2.1 – Динаміка зміни об’ємів реалізованої продукції харчової промисловості відносно до всієї промисловості [36]

Останніми роками харчова промисловість посідає перше місце за обсягами реалізованої промислової продукції серед усіх галузей промисловості й має позитивну динаміку питомої ваги, але в динаміці індексів промислового виробництва харчових продуктів по відношенню до попереднього року вона має майже завжди негативну тенденцію (рис. 2.2). А саме в 2021 році в порівнянні з 2012 роком. В 2012 році індекс промислового виробництва харчових продуктів складав 100.5, а в 2021 році – 91.1 [36].

Однією зі складових харчової галузі є кондитерська, де працює понад 170 тисяч фахівців, отже, вона є однією з найрозвиненіших у харчовій промисловості країни. Загальний обсяг виробництва становить понад 1 млн. продукції на рік, що дає змогу не лише повністю забезпечити потреби внутрішнього ринку, але й експортувати її у значних обсягах за кордон. За 2013–2021 роки виробництво продукції, яка пов’язана з кондитерською галуззю, зменшилось.

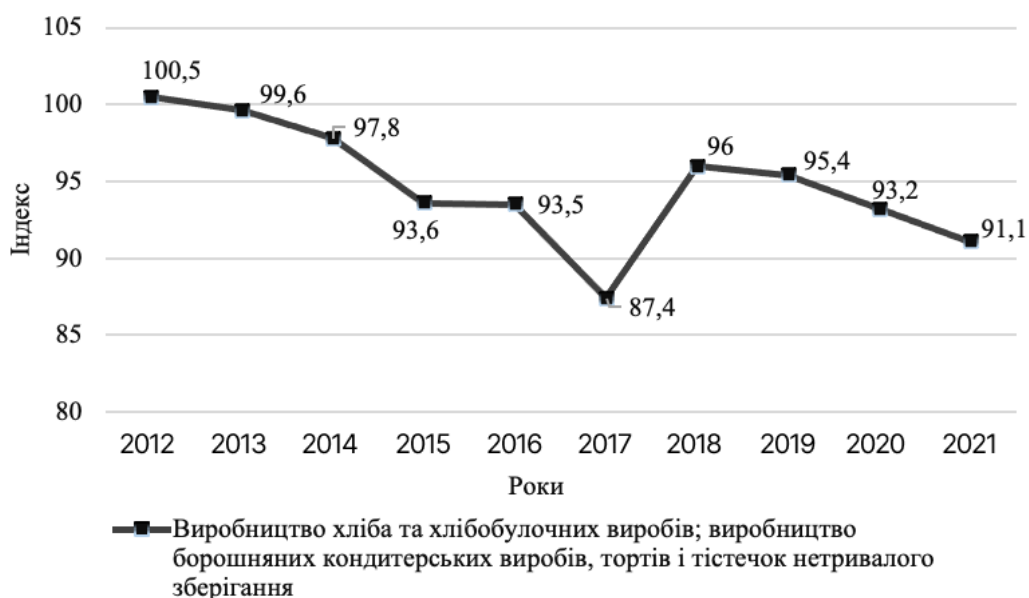

Рисунок 2.2 – Динаміка зміни об'ємів виробленої продукції харчових продуктів в цілому та саме хлібобулочних та кондитерських виробів [37]

У таблиці 2.2 представлено обсяг виробництва основних видів продукції кондитерської галузі України.

Підприємства галузі є активними споживачами вітчизняної сільськогосподарської сировини, зокрема цукру, борошна, крохмалопатоки, молока, що є основою експорту переробленої продукції агропромислового комплексу країни. Українські кондитери й виробники крохмалопродукту забезпечують значний обсяг валютних надходжень, експортуючи продукцію у більш ніж 50 країн світу. Динаміку експорту кондитерської продукції у 2021 році представлено на рис. 2.3 [38].

Відповідно до рис. 2.3 – 2.4 зниження експорту спостерігається влітку, коли певні види товару достатньо складно транспортувати через збільшення температури повітря. І навпаки найбільші продажі спостерігаються восени, а саме у жовтні через те, що настає «чайний сезон» та збільшується ділова активність населення після літа.

Таблиця 2.2 – Динаміка обсягів виробництва основних видів продукції кондитерської галузі України за 2013–2021 роки [38]

Найменування продукції	Роки								
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Хліб та вироби хлібобулочні, нетривалого зберігання, тис.т	65.02	57.08	49.3	45.15	44.02	39.9	37.4	34.6	30.05
Печиво солодке (включаючи сендвіч-печиво; крім частково чи повністю покритого шоколадом або іншими сумішами, що містять какао), т	12.7	12.02	11.9	15.8	16.9	13.5	14.4	15.4	15.8
Шоколад у брикетах, пластинах чи плитках, тис. т	19.1	22	27.5	21.8	16.5	16.5	18.6	17.4	18.2
Цукерки шоколадні (крім цукерок із вмістом алкоголю, шоколаду в брикетах, пластинах чи плитках), тис. т	147	143	130	86.4	59.5	52.3	53.3	54.6	52.1

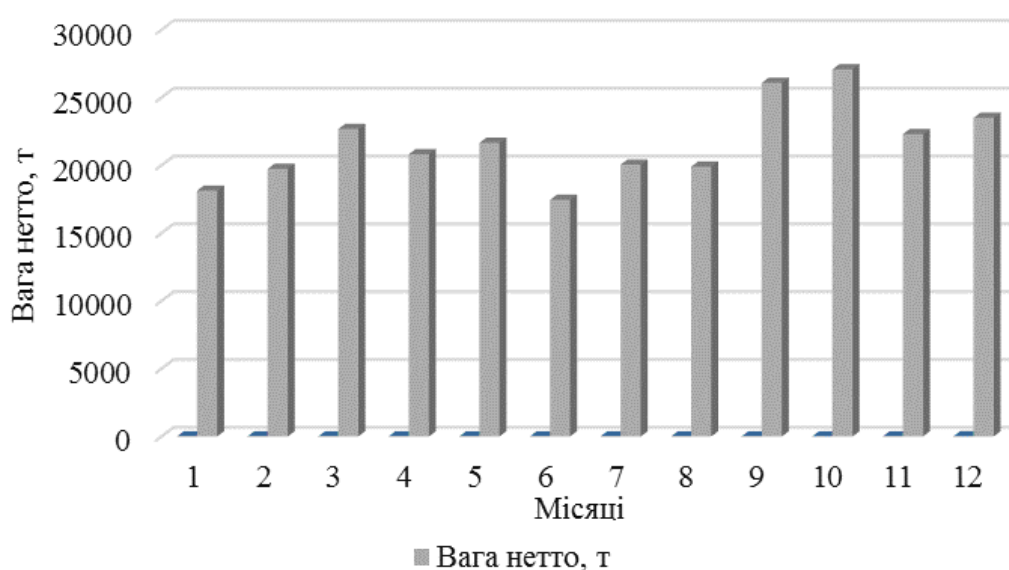

Рисунок 2.3 – Динаміка експорту кондитерської продукції, т (2021 рік)

Щодо виробників, які налагоджують частку експорту, можна сказати, що українські компанії стимулює певні пільги та можливості отримати більші прибутки. Лідери українського ринку активно використовують можливість і виводять новинки кондитерських виробів на зарубіжні ринки. Таким чином, на рис. 2.4 представлені топ-10 експортерів за грошовою вартістю кондитерських виробів у 2021 році [36].

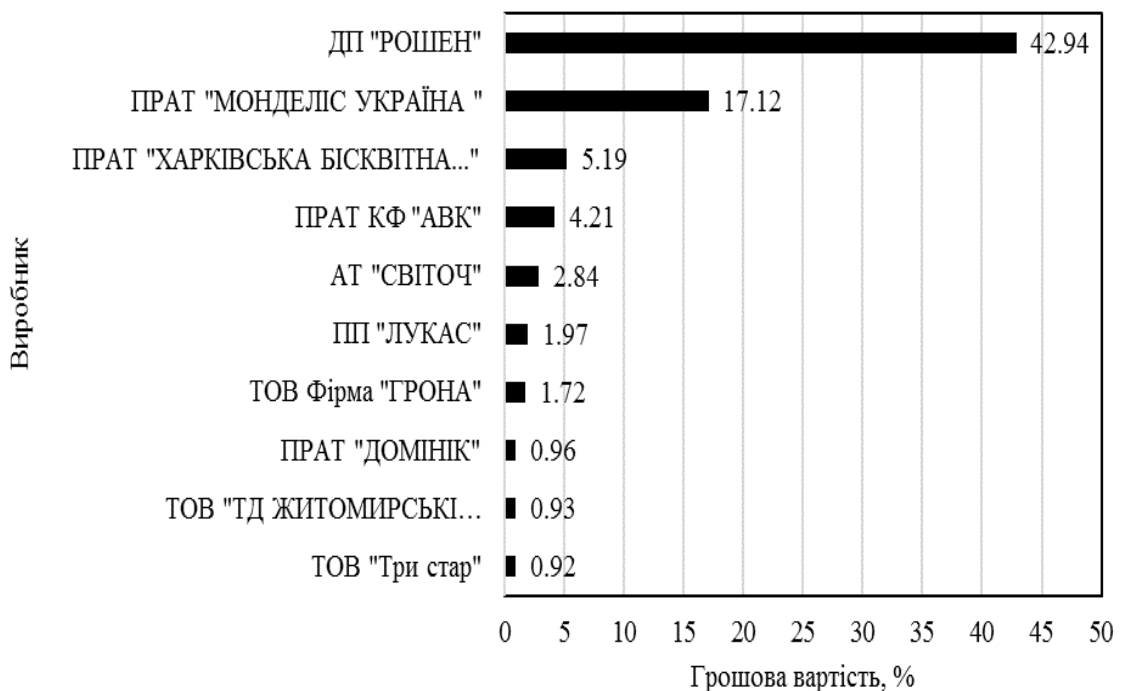

Рисунок 2.4 – Топ-10 експортерів за грошовою вартістю кондитерських виробів у 2021 році, %

Отже, як і в виробництві, так і в експорті кондитерських виробів лідером є транснаціональна компанія Roshen з долею майже 43%. За ним йде також міжнародна компанія Монделіс, яка в Україні виробляє продукцію під ТМ «Корона» з долею 17,12% та підприємство «Харківська бісквітна фабрика» з долею 5,19% від усього експорту.

Отже, проведений аналіз засвідчує, що харчова галузь, а саме виробництво кондитерських виробів в Україні функціонує та розвивається. Харчова промисловість є однією з найбільш привабливих галузей, яка залучає інвестиції у вітчизняну економіку.

З огляду на необхідність підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності підприємств харчової промисловості актуальним стає питання якісного управління фінансовою безпекою підприємств.

2.2 Діагностика фінансового стану підприємств харчової галузі

Моніторинг фінансової діяльності підприємств є динамічним процесом, що дає змогу виконувати постійне дослідження і спостереження за кількісними та якісними показниками фінансово-економічної діяльності підприємств з метою оцінки, контролю та короткострокового прогнозу стану їх економічної та ділової активності [39-44]. Підприємство як відкрита економічна система знаходиться під постійним впливом чинників внутрішнього та зовнішнього економічного середовища. Суворе зовнішнє середовище та його нестабільність суттєво впливають на ефективність діяльності підприємства, що призводить до зниження рівня його фінансової безпеки [41].

Оцінювання змін фінансового стану підприємств за попередні періоди необхідне для формування загального подання й загальних тенденцій їх розвитку. Моніторинг фінансового стану підприємств – це, насамперед, управлінська система, яка базується на сукупності показників, що відображають наявність, розміщення й використання ресурсів підприємств, їх реальні й потенційні фінансові можливості. Тому аналіз пріоритетних фінансових показників, що формують фінансову систему дозволить визначити ефективність фінансового моніторингу, що повинен сконцентрувати контролюючі дії на найбільш пріоритетних напрямках фінансової діяльності, своєчасне відхилення фактичних результатів від очікуваних та запропонувати прийняття ефективних та своєчасних управлінських рішень. Для моніторингу було використано набір тих чи

інших показників, які описують аналіз фінансових результатів діяльності відповідної групи підприємств харчової галузі [42].

В ході проведених досліджень було проаналізовано фінансовий стан харчових підприємств за допомогою низки відносних показників в динаміці (табл. 2.3).

Через брак власних коштів та значне перевищення поточних зобов'язань над власним капіталом більшість показників фінансової стійкості не відповідає рекомендованим значенням. Серед індикаторів фінансової стійкості тільки коефіцієнти мобільності та довгострокового залучення позикових коштів перебувають в межах обґрунтованих нормативів. Коефіцієнт фінансової незалежності капіталізованих джерел наближається до нормативного значення, але має негативну тенденцію зміни.

Структура джерел і використання грошових коштів в харчовій галузі далека від оптимальної, адже власних коштів підприємств не вистачає не тільки на те, щоб фінансувати частину оборотних коштів, але й на витрати на необоротні активи. Особливо брак коштів відчувається у 2018–2020 роках, коли величина власного капіталу є меншою, ніж основні засоби.

За показниками фінансового стану можна зробити висновок, що підприємства харчової промисловості мають хиткий фінансовий стан, що в умовах економічної кризи, яка триває, значно посилює ризикованість їх діяльності.

Серед показників ліквідності та платоспроможності харчових підприємств тільки коефіцієнт швидкої ліквідності перебуває в межах обґрунтованого нормативу. Недостатня сума грошових коштів обумовлює надто низькі значення коефіцієнта абсолютної ліквідності, що вказує на те, що компанії не зможуть вчасно погасити борги у випадку, якщо термін платежів настане незабаром. Коефіцієнт покриття також нижче рекомендованого рівня, це свідчить про те що підприємства не створюють достатній грошовий потік з операційного прибутку для обслуговування відсоткових платежів.

Таблиця 2.3 – Динаміка фінансових коефіцієнтів підприємств харчової промисловості України (сформовано за даними [44])

Фінансові коефіцієнти	2013 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Нормативна величина
1	2	3	4	5	6	7
Аналіз фінансової стійкості						
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	-0,23	-0,15	-0,51	-0,72	-0,86	0,2–0,4, збільшення
Індекс постійного активу	1,23	1,15	1,51	1,72	1,86	<1, зменшення
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами	-0,09	-0,07	-0,17	-0,16	-0,15	>0,1, збільшення
Коефіцієнт автономії	0,26	0,30	0,22	0,16	0,13	≥0,5, збільшення
Коефіцієнт мобільності	2,13	1,94	1,99	2,67	3,01	>0,5
Коефіцієнт співвідношення позикових та власних коштів	2,85	2,38	3,53	5,31	6,44	≤1, зменшення
Коефіцієнт автономії	0,26	0,30	0,22	0,16	0,13	≥0,5, збільшення
Коефіцієнт мобільності	2,13	1,94	1,99	2,67	3,01	>0,5
Коефіцієнт співвідношення позикових та власних коштів	2,85	2,38	3,53	5,31	6,44	≤1, зменшення
Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	0,43	0,38	0,48	0,58	0,55	0,4
Коефіцієнт фінансової незалежності капіталізованих джерел	0,57	0,62	0,52	0,42	0,45	0,6
Коефіцієнт фінансової стабільності	0,35	0,42	0,28	0,19	0,16	>0,8
Аналіз ліквідності та платоспроможності						
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,07	0,07	0,08	0,07	0,05	0,2–0,3
Коефіцієнт загальної ліквідності (покриття)	1,25	1,27	1,16	1,16	1,07	1,5–2,5
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,88	0,90	0,82	0,80	0,74	0,7–1

Продовження таблиці 2.3

Аналіз ділової активності підприємства						
1	2	3	4	5	6	7
Коефіцієнт оборотності активів	1,09	1,07	1,07	1,07	1,07	Збільшення
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	3,36	3,52	3,25	3,24	2,90	Збільшення
Середній строк обороту кредиторської заборгованості	108,77	103,71	112,25	112,67	125,89	Скорочення
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	2,57	2,56	2,61	2,44	2,27	Збільшення
Середній строк обороту дебіторської заборгованості	142,3	142,8	139,6	149,5	161,1	Скорочення
Коефіцієнт оборотності мобільних коштів	1,60	1,62	1,60	1,48	1,43	Збільшення
Коефіцієнт оборотності матеріальних оборотних коштів	5,93	6,32	6,06	5,21	5,05	Збільшення
Коефіцієнт оборотності основних засобів (фондовіддача)	3,42	3,14	3,20	3,94	4,29	Збільшення
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	4,20	3,61	4,83	6,78	7,98	Збільшення
Аналіз рентабельності підприємства						
Рентабельність активів	4,08	3,44	-4,66	-3,67	-1,21	Збільшення
Рентабельність капіталу за чистим прибутком	2,81	2,38	-5,35	-4,16	-1,53	Збільшення
Рентабельність власного капіталу	10,83	8,05	-24,22	-26,26	-11,37	Збільшення
Чиста рентабельність продажів	2,58	2,23	-5,01	-3,87	-1,43	Збільшення
Рентабельність виробничих фондів	6,52	5,62	-12,94	-10,08	-3,80	Збільшення

Загалом величина поточних активів перевищує поточні зобов'язання, але величина короткострокових зобов'язань зростає більшими темпами, ніж оборотні активи, що посилює ризик неплатоспроможності підприємств галузі [45].

Серед показників ділової активності коефіцієнти оборотності основних засобів та власного капіталу показують позитивну динаміку, а особливо в кризові 2019–2021 роки. Коефіцієнт оборотності сукупних активів впродовж досліджуваного періоду майже не змінюється. Через погіршення платіжної дисципліни в національній економіці в умовах кризи зменшується кількість оборотів дебіторської та кредиторської заборгованості, відповідно, зростає тривалість одного обороту. Негативну тенденцію також мають показники оборотності мобільних коштів та матеріальних оборотних коштів.

У 2013–2021 роках спостерігається погіршення всіх показників рентабельності підприємств харчової промисловості України, що свідчить про зниження ефективності їх діяльності та викликано переважно скороченням фінансових результатів через вплив економічної кризи, яка перш за все характеризувалась падінням платоспроможного попиту та зростанням виробничих витрат.

Рентабельність власного капіталу має найбільші темпи падіння через накопичення непокритих збитків на балансі підприємства, які зменшують величину власного капіталу. На другому та третьому місцях за темпами падіння – рентабельність виробничих фондів та рентабельність активів. Темпи падіння рентабельності капіталу за чистим прибутком та чистої рентабельності продажів майже збігаються [48].

Слід зазначити, що хоча фінансові результати діяльності харчових підприємств у 2018–2020 роках, тобто в період економічної кризи, яка почалась з кінця 2017 року в Україні, мають від'ємне значення, проте у 2020 році підприємствам харчової промисловості вдалось переломити ситуацію та вдвічі знизити величину збитків своєї діяльності. А це свідчить про те, що господарюючі суб'єкти поступово пристосовуються працювати в умовах

кризи.

Кондитерський ринок України представлений такими виробниками: кондитерська корпорація «Roshen» (ПРАТ "КИЇВСЬКА КОНДИТЕРСЬКА ФАБРИКА "РОШЕН"), ПРАТ «АВК», ТОВ «Т-Престиж», ПП ВТК «Лукас», АТ "ЛКФ"СВІТОЧ", ПРАТ «Монделіс Україна» (до 2014 року – ПАТ «Крафт Фудз Україна»), Корпорація «Бісквіт-Шоколад», та ін.

На провідних кондитерських фабриках проведено модернізацію, встановлено найсучасніші виробничі лінії, значно підвищено технологічність і наукомісткість підприємств. Якість продукції вітчизняних підприємств за багатьма параметрами не відрізняється від іноземної, що дозволяє, фактично повністю витіснити конкурентів із інших країн. Частка закордонних торгових марок складає лише 5 %. Поруч із загальною перспективністю кондитерської галузі, слід зазначити, що досить обмеженими є умови розвитку невеликих підприємств. Більшість з них потребують заміни застарілого обладнання та впровадження нових технологій при нестачі власних коштів [49]. Тому виробництво й надалі концентруватиметься в найбільших корпораціях. Для невеликих фірм потрібно вирішити фінансові проблеми за рахунок залучення інвестицій.

Тож для детального аналізу доречно оцінити фінансову безпеку не тільки в динаміці, а і серед репрезентативів галузі. Результати розрахунків представлено в табл. 2.4.

Отже, результати аналізу коефіцієнтів рентабельності та фінансової стійкості десятих підприємств кондитерської галузі показали, що, незважаючи на загальні негативні тенденції розвитку галузі в останні роки, декільком великим підприємствам вдалося отримувати прибутки та мати стабільний фінансовий стан, що свідчить про те, що незважаючи на кризу, підприємства галузі мають значні перспективи майбутнього розвитку.

Таблиця 2.4 – Результати розрахунку часткових показників фінансової безпеки серед підприємств харчової галузі

Підприємство	Фінансові коефіцієнти	
	Коефіцієнт рентабельності	Коефіцієнт фінансової стійкості
ВАТ "Київська кондитерська фабрика "Рошен""	0,728	0,25
ВАТ "Вінницька кондитерська фабрика "Рошен""	-0,695	2,045
ВАТ "Кременчуцька кондитерська фабрика "Рошен""	1,136	0,157
ТОВ "Т-Престиж"	0,179	0,26
ЗАТ "Кондитерська фабрика А.В.К. м.Дніпро	0,384	-0,821
ЗАТ "Харківська бісквітна фабрика"	-0,15	0,15
ПП "Лукас"	0,659	0,13
ЗАТ "Кондитерська фабрика "Харківчанка""	-0,182	0,75
ПРАТ "Монделіс Україна"	0,56	0,30
АТ "Світоч"	1,2	0,22

Таким чином, проведений аналіз засвідчує, що харчова галузь завжди вважалася для України пріоритетною й стратегічно важливою галуззю, що здатна не тільки задовольнити потреби внутрішнього ринку, але й забезпечити провідне місце держави серед лідерів з виробництва якісного продовольства. Природні умови України дають можливість збільшувати обсяги виробництва та забезпечувати населення якісною харчовою продукцією, тому основним завданням цієї галузі є експорт. Крім того, потенціал вітчизняного сільського господарства, що забезпечує харчову промисловість сировиною, дає змогу вивести Україну на достатній рівень продовольчого самозабезпечення та налагодити експорт, утримуючи лідируючі позиції в міжнародній торгівлі продовольством.

2.3 Оцінювання результатів управління фінансовою безпекою підприємства ТОВ «Т-Престиж»

В складних сучасних умовах господарювання розробка методів оцінювання фінансової безпеки підприємства має важливе методологічне значення, що пояснюється необхідністю майже щоденного моніторингу фінансового стану підприємства і завдяки цьому – підтримці в ринкових конкурентних умовах його належного рівня. Тому важливим елементом управління фінансовою безпекою підприємства стає об'єктивне і своєчасне визначення її рівня. Оцінювання фінансової безпеки дозволить своєчасно виявити прогалини у фінансовому стані та виправити їх без загрози втрати фінансової стійкості та платоспроможності в наступному.

Наведемо класифікацію підходів до визначення рівня фінансової безпеки підприємства, розділивши їх на три великі групи: оцінювання рівня фінансової безпеки як складової економічної безпеки підприємства; оцінювання рівня фінансової безпеки на основі визначення фінансового стану підприємства; оцінювання рівня фінансової безпеки на основі інтегральних показників [50-52].

Оцінювання рівня фінансової безпеки на основі індикаторів фінансового стану підприємства передбачає розрахунок показників фінансової стійкості, ліквідності (платоспроможності), ділової активності та рентабельності.

Ліквідність – це здатність активів перетворюватися в грошові кошти. В загальному вигляді вона характеризується наявністю у підприємства ліквідних засобів у формі залишку грошей у касі, грошових коштів на рахунках у банку та тих елементів оборотних активів, які легко реалізуються [53].

Ступінь ліквідності активів підприємства визначається тривалістю часового періоду, протягом якого ця трансформація може бути здійснена (чим коротше період, тим вища ліквідність активів).

Баланс вважають абсолютно ліквідним, якщо $A1 \geq П1$, $A2 \geq П2$, $A3 \geq П3$, $A4 \leq П4$. При цьому якщо виконуються перші три обов'язкові умови ліквідності $A1 \geq П1$, $A2 \geq П2$, $A3 \geq П3$, то виконується і остання нерівність $A4 \leq П4$, яка має балансуєчий характер та підтверджує наявність у суб'єкта господарювання власних оборотних коштів і означає дотримання мінімальної умови фінансової стійкості. Аналіз ліквідності балансу підприємства харчової галузі проведено на прикладі ТОВ «Т-Престиж». За результатами аналізу даних табл. 2.5 можна зробити такі висновки про ліквідність балансу, що по кожному звітному періоду, так і за досліджуваний період взагалі спостерігається однакова тенденція.

Таблиця 2.5 – Показники ліквідності балансу ТОВ «Т-Престиж» у 2019 – 2021 роках

Стаття активу	На початок 2019, тис. грн.	На кінець 2019, тис. грн.	На кінець 2020, тис. грн.	На кінець 2021, тис. грн.	Стаття пасиву	На початок 2019, тис. грн.	На кінець 2019, тис. грн.	На кінець 2020, тис. грн.	На кінець 2021, тис. грн.
1. Найбільш ліквідні активи, А1	17	4551	10524	19066	1. Найбільш термінові зобов'язання, П1	0	24963	32576	100494
2. Активи, що швидко реалізуються, А2	0	4301	3065	17004	2. Короткострокові пасиви, П2	0	38	159	509
3. Активи, що повільно реалізуються, А3	0	15972	24485	84725	3. Довгострокові пасиви, П3	0	0	0	0
4. Активи, що важко реалізуються А4	0	865	1876	10567	4. Постійні пасиви, П4	17	619	8106	33572

В табл. 2.6 представлені абсолютні показники фінансової стійкості підприємства ТОВ «Т-Престиж». Після виконання розрахунків наведених показників фінансової стійкості у 2019 – 2021 роках підприємство може бути віднесене до одного з чотирьох типів фінансової стійкості згідно з табл. 2.7, які характеризуються співвідношенням матеріальних оборотних коштів і виду джерел їх фінансування. Матеріальні оборотні кошти – це запаси, вартість яких відображається в II розділі активу балансу. Їх вартість розраховується наступним чином:

Таблиця 2.6 – Абсолютні показники фінансової стійкості ТОВ «Т - Престиж» у 2019 - 2021 роках

Показник	На початок 1-ого періоду, тис.грн.	На кінець 1-ого періоду, тис.грн.	На кінець 2-ого періоду, тис.грн.	На кінець 3-ого періоду, тис.грн.
1. Постійні пасиви (ПП)	17	619	8106	33572
2. Активи, що важно реалізуються (А _{ВР})	0	865	1876	10567
3. Власні обігові кошти (ВОК)	17	-246	6230	23005
4. Довгострокові зобов'язання (ДЗ)	0	0	0	0
5. Наявність постійних та довгострокових пасивів для фінансування запасів	17	-246	6230	23005
6. Короткострокові кредити банків (КК)	0	0	0	0
7. Загальна сума основних джерел фінансування запасів	17	-246	6230	23005
8. Запаси (З)	0	15737	24014	84187
9. Надлишок (нестача) власних обігових коштів	17	-15983	-17784	-61182
10. Надлишок (нестача) власних обігових коштів та довгострокових зобов'язань	17	-15983	-17784	-61182
11. Надлишок (нестача) основних джерел фінансування запасів	17	-15983	-17784	-61182

Таким чином, за результатами аналізу даних табл. 2.6 та на основі розрахунків в табл. 2.7 можна визначити тип фінансової стійкості ТОВ «Т-Престиж». Так за звітний період 2019-2021 року спостерігається кризовий фінансовий стан, який показує, що відбувається порушення платоспроможності, нестача власних коштів.

Визначення типу фінансової стійкості підприємства може бути доповнене аналізом відносних показників фінансової стійкості (табл. 2.8).

Таблиця 2.7 – Типи фінансової стійкості ТОВ «Т-Престиж»

Абсолютна фінансова стійкість	Нормальна фінансова стійкість	Нестійкий фінансовий стан	Кризовий фінансовий стан
$ВOK - З \geq 0$	$ВOK - З < 0$	$ВOK - З < 0$	$ВOK - З < 0$
$ВOK + ДЗ - З \geq 0$	$ВOK + ДЗ - З \geq 0$	$ВOK + ДЗ - З < 0$	$ВOK + ДЗ - З < 0$
$ВOK + ДЗ +$ $+ КК - З \geq 0$	$ВOK + ДЗ +$ $+ КК - З \geq 0$	$ВOK + ДЗ +$ $+ КК - З \geq 0$	$ВOK + ДЗ +$ $+ КК - З < 0$
{1, 1, 1}	{0, 1, 1}	{0, 0, 1}	{0, 0, 0}

Коефіцієнт автономії (коефіцієнт концентрації власного капіталу) характеризує частку власних коштів підприємства (власного капіталу) у загальній сумі коштів, авансованих у його діяльність. Вважається, що в підприємство з високою часткою власного капіталу кредитори швидше вкладають кошти, оскільки воно має можливість погасити борги за рахунок власних коштів. Практика свідчить, що загальна сума заборгованості не повинна перевищувати суму власних джерел фінансування, тобто джерела фінансування підприємства повинні бути хоча б наполовину сформовані за рахунок власних коштів.

Коефіцієнт автономії протягом всього періоду має позитивну тенденцію до збільшення, і на кінець досліджуваного періоду для ТОВ «Т-Престиж» становить 0,26. Це говорить про незначну частку власного

капіталу в структурі капіталу, що характеризує фінансову нестійкість та нестабільність, а також залежність від зовнішніх кредиторів.

Коефіцієнт фінансової залежності на кінець досліджуваного періоду складає 3,91. Це є негативним показником для підприємства, тобто ТОВ «Т-Престиж» стало ще більш залежним від зовнішніх інвесторів та кредиторів.

Коефіцієнт фінансового ризику показує співвідношення залучених коштів і власного капіталу. За цим коефіцієнтом здійснюється найбільш загальна оцінка фінансової стійкості. Коефіцієнт показує, що 2,91 одиниць залучених коштів ТОВ «Т-Престиж» припадає на одиницю власних. Зростання показника в динаміці свідчить про посилення залежності підприємства від зовнішніх інвесторів та кредиторів, тобто про зниження фінансової стійкості. Підприємство значно перевищує критичне значення цього коефіцієнту.

Виконання аналізу рентабельності підприємства передбачає оцінювання системи показників (табл. 2.9), серед яких: коефіцієнт рентабельності майна, рентабельності капіталу, рентабельності власного капіталу, коефіцієнт рентабельності продаж, валової рентабельності основної та операційної діяльності, коефіцієнт чистої рентабельності реалізованої продукції, коефіцієнти рентабельності необоротних оборотних активів.

Коефіцієнт рентабельності активів (майна) – показує, який прибуток отримує підприємство з кожної гривні, вкладеної в його активи. Аналіз рентабельності активів здійснюють для оцінки загальної ефективності діяльності підприємства, також використовують при вивченні попиту на продукцію. На величину даного показника впливають: оборотність активів, рентабельність реалізованої продукції Як показали результати розрахунків, даний показник для ТОВ «Т-Престиж» має позитивне значення. Порівняно з 2019 роком у 2021 році його значення збільшилося з 0,01 та стало становити 0,18.

Таблиця 2.8 – Алгоритм розрахунку відносних показників фінансової стійкості ТОВ «Т-Престиж»

Показник	Рекомендоване значення	На початок 1-ого періоду, тис.грн.	На кінець 1-ого періоду, тис.грн.	На кінець 2-ого періоду, тис.грн.	На кінець 3-ого періоду, тис.грн.
Коефіцієнт автономії	$\geq 0,5$, збільш.	1,00	0,02	0,20	0,26
Коефіцієнт фінансової залежності	≤ 2 , зменш.	1,00	41,50	4,93	3,91
Коефіцієнт фінансового ризику	$\leq 0,5$, крит. - 1	0,00	40,50	3,93	2,91
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	> 0 , збільш.	1,00	-0,40	0,77	0,69
Коефіцієнт структури покриття довгострокових вкладень	-	-	0,00	0,00	0,00
Коефіцієнт довгострокового залучення коштів	0,4	0,00	0,00	0,00	0,00
Коефіцієнт фінансової незалежності капіталізованих джерел	0,6	1,00	1,00	1,00	1,00

Таблиця 2.9 – Показники рентабельності ТОВ «Т-Престиж» у 2019-2021 роках

Показник	2019 рік	2020 рік	2021 рік
1.Коефіцієнт рентабельності майна	0,01	0,15	0,18
2.Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	0,25	0,76	0,70
3.Коефіцієнт рентабельності продаж	0,17	0,19	0,19
5.Коефіцієнт рентабельності операційної діяльності	0,00	0,03	0,07
6.Коефіцієнт чистої рентабельності реалізованої продукції	0,00	0,02	0,05
7.Коефіцієнт рентабельності необоротних активів	0,18	3,26	2,22
8.Коефіцієнт рентабельності оборотних активів	0,01	0,16	0,19

Коефіцієнт рентабельності власного капіталу цікавить наявних і потенційних власників і акціонерів. Рентабельність власного капіталу показує, який прибуток приносить кожна інвестована власниками грошова одиниця. Це основний показник, що використовують для характеристики ефективності вкладень у діяльність того чи іншого виду. На цей індикатор впливають: зміна чистого прибутку, фондвіддача, структура авансованого капіталу. Так, для ТОВ «Т-Престиж» рентабельність власного капіталу зросла з рівня 0,25 у 2018 р. до 0,7 у 2021 р.

Коефіцієнт валової рентабельності реалізованої продукції (коефіцієнт рентабельності продаж) дає змогу визначити, що у 2021 р. з 1 грн. чистого доходу на підприємство надходить 0,19 грн. валового прибутку, який створюється в процесі реалізації продукції, тобто загалом виробнича діяльність ТОВ «Т-Престиж» здійснюється ефективно, а також підприємство має ефективну політику ціноутворення.

Коефіцієнт валової рентабельності основної діяльності показує, що з 1 грн витрат виробничої собівартості на підприємство надходить 0,24 грн валового прибутку та характеризує не ефективність роботи структурних підрозділів підприємства за центрами витрат і центрами відповідальності, де відбувається формування змінних витрат, безпосередньо пов'язаних з виготовленням продукції та загальновиробничим управлінням.

Коефіцієнт рентабельності операційної діяльності свідчить про ефективність операційних витрат, пов'язаних з формуванням виробничої собівартості, загальногосподарським управлінням і збутовою діяльністю та іншими операційними витратами і становить 0,07 у 2021 р. проти 0,003 у 2019 р. Він характеризує витрати, які безпосередньо беруть участь у виготовленні та реалізації продукції.

Коефіцієнт чистої рентабельності реалізованої продукції відображає відношення чистого прибутку до розміру виручки від реалізації продукції

підприємства. Показник чистої рентабельності підвищується з 0,01 у 2019 році до 0,19 у 2021 р. Це є наслідком отримання прибутку від участі в капіталі інших підприємств або зниження суми сплачених податкових платежів.

Коефіцієнти рентабельності необоротних та оборотних активів демонструють позитивну тенденцію, тобто їх використовують ефективно на підприємстві. Коефіцієнт рентабельності необоротних активів підвищується з 0,18 у 2019 році до 2,22 у 2021 р., а коефіцієнт рентабельності оборотних активів становить 0,19 у 2021 р. проти 0,01 у 2019 р.

Отже, загалом за досліджуваний період 2019-2021 років можна сказати, що рентабельність залишалась майже без змін, мала незначні позитивні значення.

Аналіз джерел формування фінансових ресурсів показав (дод. А, табл. А.1), що основним джерелом формування фінансових ресурсів підприємства є власні кошти, на кінець періоду їх частка зменшилась на 2,6%.

Частка позикових коштів зменшилась на 3% що свідчить про підвищення фінансової незалежності підприємства. Спостерігається зростання величини резервів, фондів та нерозподіленого прибутку підприємства.

Сума необоротних активів залишилась майже без змін, оборотних активів підприємства знизилась на 2%, зниження майна підприємства може свідчити про зменшення його виробничо-господарської діяльності, тобто про позитивні зміни балансу.

В структурі активів ТОВ «Т-Престиж» необоротні складають близько 80%, це значить, що підприємство має «легку» структуру активів і свідчить про незначні накладні витрати та підвищену чутливість до зміни доходу (виручки). Оборотні активи складають 47% від загальної кількості.

Співставлення сум дебіторської і кредиторської комерційної заборгованості показало, що підприємство мало активне сальдо (дебіторська заборгованість перевищує кредиторську). Якщо підприємство має активне сальдо, то воно надавало своїм покупцям безкоштовний комерційний кредит в розмірі, що перевищує кошти, отримані у вигляді відстрочок платежів комерційним кредиторам.

Рівень ефективності господарської діяльності будь-якого підприємства визначають фінансові результати, отримані внаслідок цієї діяльності. Це може бути як прибуток, так і збитки.

Таким чином, експрес-аналіз фінансових результатів діяльності підприємства (дод. А, табл. А.2) завершується загальним висновком щодо ефективності функціонування ТОВ «Т-Престиж» в аналізованому періоді. Як бачимо, підприємство має допустимі рівні коефіцієнтів ліквідності, забезпечено належним чином власними коштами.

Керівництву ТОВ «Т-Престиж» необхідно терміново з'ясувати причини такого стану, розробити заходи щодо відновлення фінансової стійкості. Доцільно спрямовувати дії на обґрунтування зменшення запасів і витрат, поповнення власних оборотних коштів, прискорення обертання капіталу в поточних активах. Отже, ефективність фінансово-господарської діяльності підприємства на протязі 2019-2021 років залишається майже без змін.

Проведений аналіз результатів управління фінансовою безпекою ТОВ «Т-Престиж» засвідчив необхідність здійснення інтегрального оцінювання її рівня та розробки заходів, щодо його покращення.

Харчова промисловість має важливе значення, тому що кожний день людина користується продуктами, які галузь виготовляє. А для самих компаній є визначним підтримання стабільного фінансового стану, здатності фінансувати свою діяльність та розвиватися.

Висновки до другого розділу

Проаналізувавши статистичні дані, які підтверджують що харчова промисловість є провідною в Україні, можна зробити висновок, що компанії демонструють стійкість та стабільний розвиток.

В ході проведених досліджень також було проаналізовано фінансовий стан харчових підприємств в динаміці за показниками фінансової стійкості, ліквідності та платоспроможності, коефіцієнтами оборотності та рентабельності. В 2021 році компанії значно підвищили показники та знизили величину збитків своєї діяльності.

Для детального аналізу було розраховано коефіцієнти рентабельності та фінансової стійкості для репрезентатив галузі. Розрахунки показали, що великим підприємствам вдається стабільно функціонувати та отримувати прибуток. Тому галузь має перспективи розвитку.

Після того як було визначено підходи до визначення рівня фінансової безпеки підприємства було визначено що доцільно буде оцінити результати управління фінансової безпеки підприємства на прикладі ТОВ «Т-Престиж» для отримання реальної ситуації функціонування підприємства в галузі. Було розраховано індикатори ліквідності, фінансової стійкості, рентабельності. Після розрахунку основних показників було зроблено відповідні висновки для подальшого дослідження та можливості надання рекомендацій.

3 МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ГАЛУЗІ

3.1 Структурно-функціональне моделювання процесу управління фінансовою безпекою підприємств

Технологія аналізу та оцінки фінансового стану підприємства загалом та фінансової безпеки зокрема полягає у виявленні методів і обробки даних про фінансовий стан підприємства. Структурно-функціональне моделювання процесу управління фінансовою безпекою підприємства доцільно проводити на засадах процесного підходу та реалізовувати в нотації IDEF0.

IDEF0 – нотація графічного моделювання, яка використовується для створення функціональної моделі, що відображає структуру і функції системи, а також потоки інформації і матеріальних об'єктів, що зв'язують ці функції. Методологія IDEF0 є одним з головних підходів для опису бізнес-процесів. Особливістю IDEF0 є її акцент на ієрархічне представлення об'єктів, що значно полегшує розуміння предметної області. В IDEF0 розглядаються логічні зв'язки між роботами, а не послідовність їх виконання в часі [53].

Контекстна діаграма процесу «Управління фінансовою безпекою підприємства» (A-0) представлена на рис. 3.1.

Для реалізації управління першочергово необхідні фінансова звітність і макроекономічні та статистичні показники, які утворили інтерфейсні дуги входу бізнес-процесу A-0.

Механізмами для реалізації бізнес-процесу «Управління фінансовою безпекою підприємства» визначено фінансового аналітика та керівника підприємства.

Інтерфейсні дуги управління для контекстної діаграми утворили: методичне забезпечення оцінки фінансового стану, НП(С)БО, стратегія підприємства.

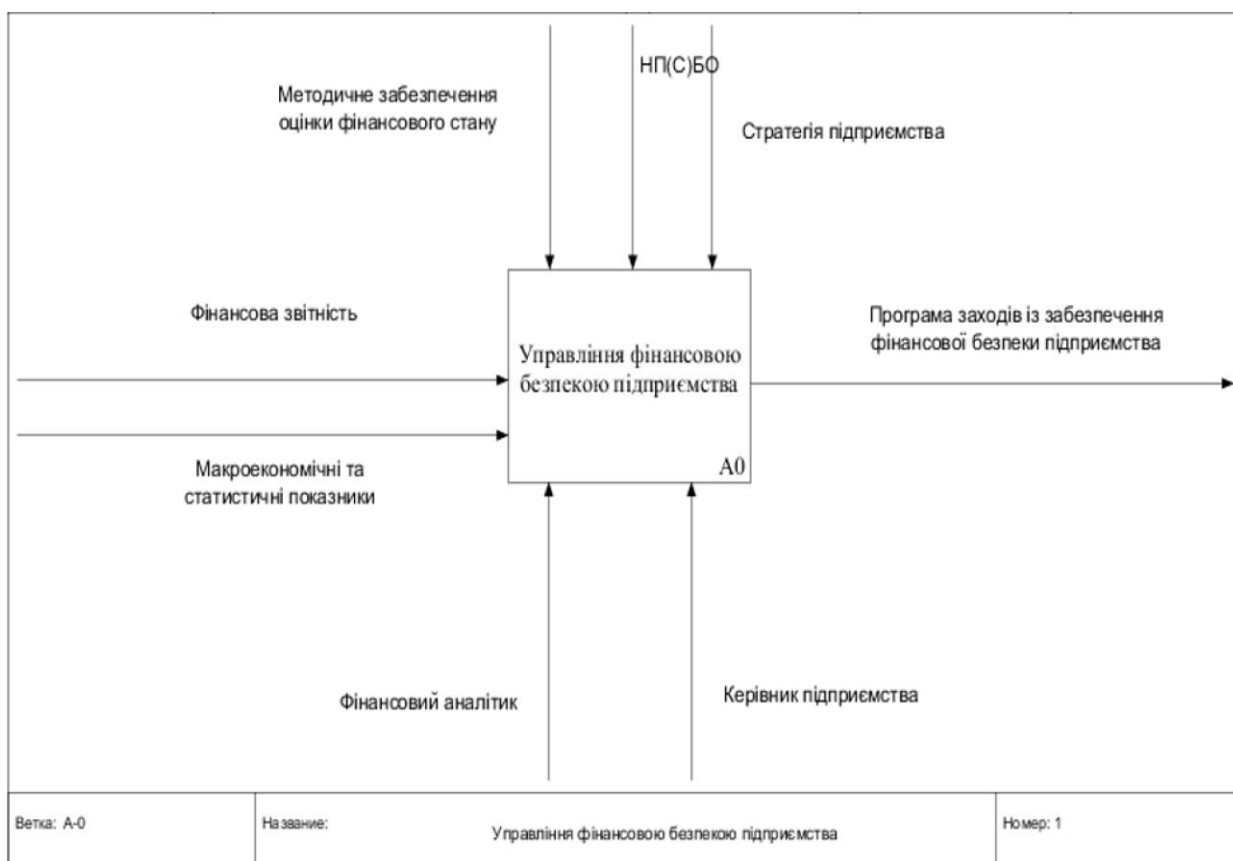

Рисунок 3.1 – Технологія управління фінансовою безпекою підприємства

Управління фінансовою безпекою підприємства включає в себе систематизацію та обробку інформації, оцінювання рівня фінансової безпеки, аналіз факторів, що впливають на рівень фінансової безпеки, та розробку рекомендацій щодо усунення прояву виявлених кризових явищ. Декомпозиція першого рівня контекстної діаграми «Управління фінансовою безпекою підприємства» наведена на рис. 3.2.

Дугами входу для A1 є фінансова звітність, макроекономічні та статистичні показники. Дугою виходу A1 та входу A2 є аналітично-інформаційна база для аналізу. Дугою виходу з A2 та входу до A3 є результати оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства. Виявлені фактори, які впливають на рівень фінансової безпеки, є дугою виходу з A3 та входу до A4. Інтерфейсна стрілка виходу з A4 – це програма заходів із забезпечення фінансової безпеки підприємства.

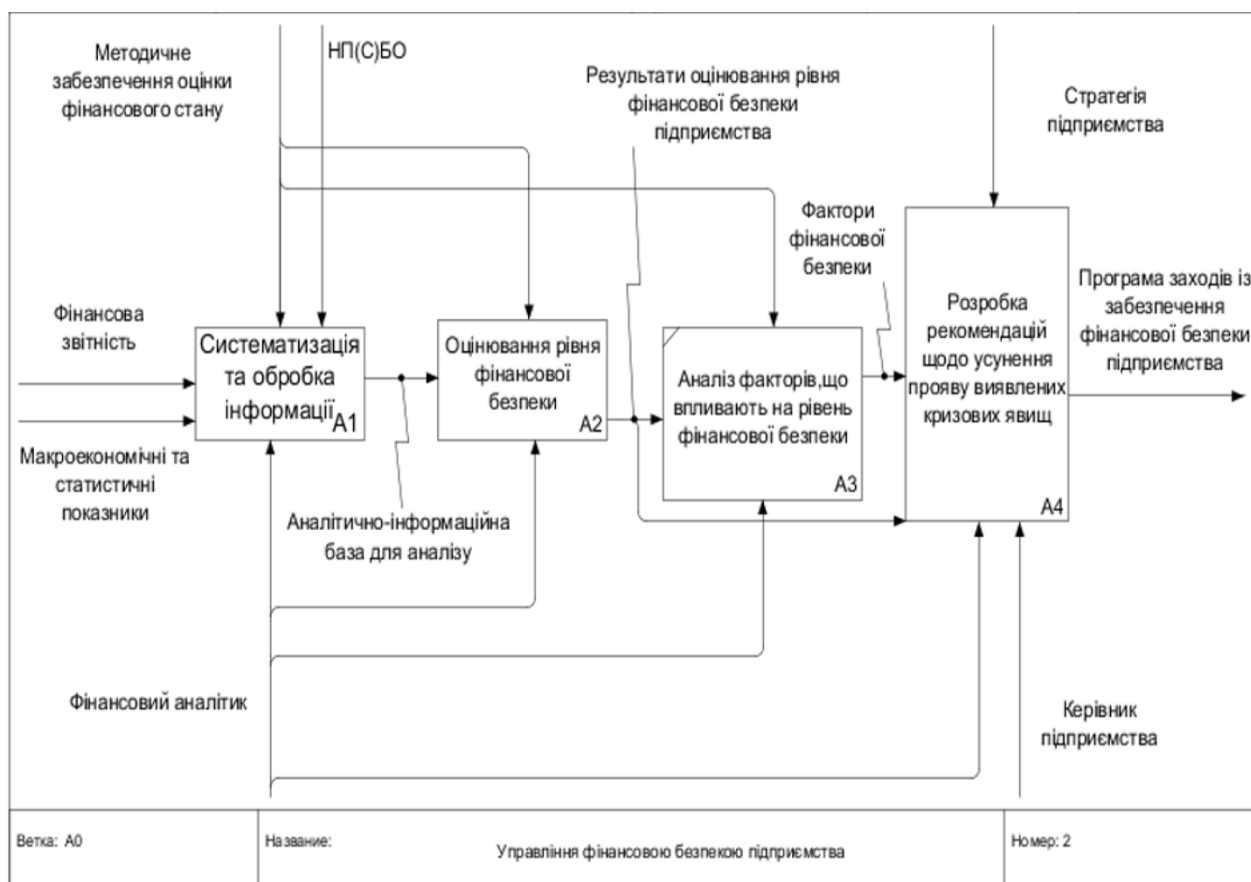

Рисунок 3.2 – Складові бізнес-процесу «Управління фінансовою безпекою підприємства» (модель AS-IS)

Проведення систематизації та обробки інформації (блок A1) включає в себе вертикальний та горизонтальний аналіз фінансової звітності підприємства (рис.3.3).

На виході блоку A11 «Проведення вертикального аналізу» та A12 «Проведення горизонтального аналізу» формуються результати експрес-аналізу динаміки і структури фінансової звітності відповідно, необхідні для реалізації бізнес-процесу A13. Дугою управління для A11, A12 і A13 є НП(С)БО та методичне забезпечення оцінки фінансового стану, механізмом бізнес-процесу є фінансовий аналітик.

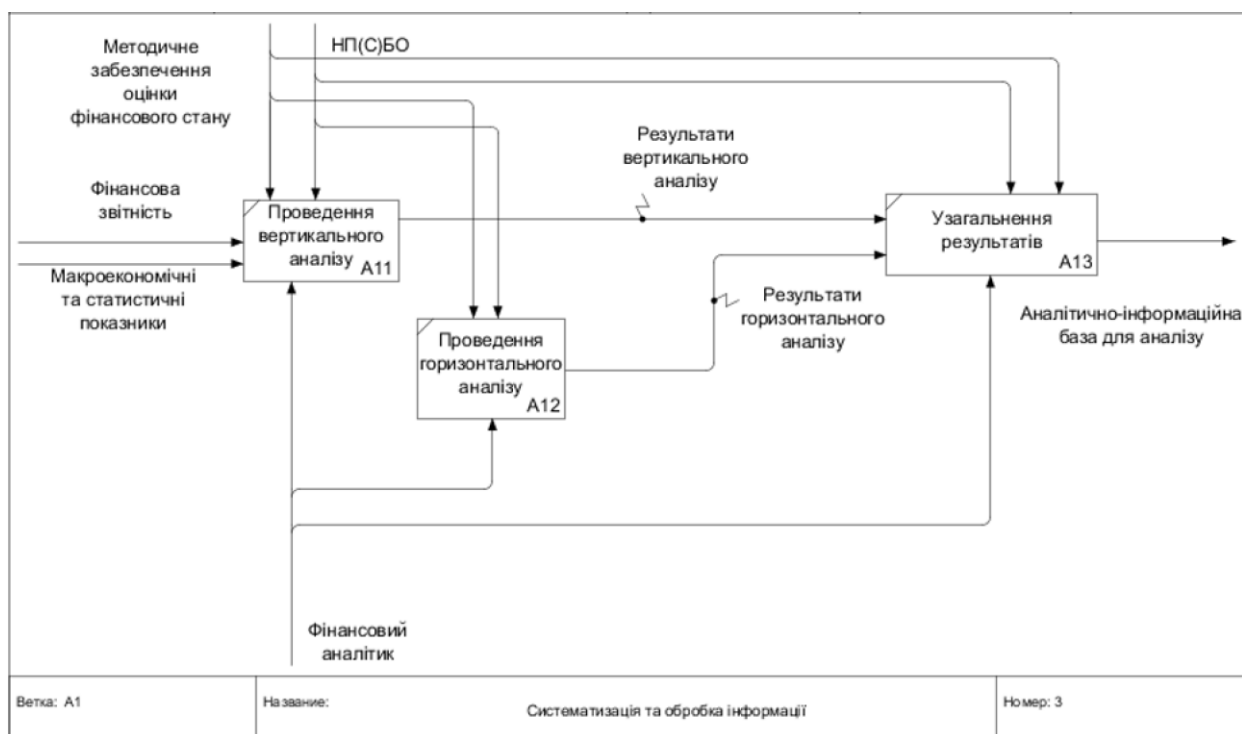

Рисунок 3.3 – Декомпозиція блоку А1 «Систематизація та обробка інформації» (модель AS-IS)

Горизонтальний аналіз використовують для оцінювання розвитку фінансових явищ та процесів у часі (динаміці), він ґрунтується на вивченні динаміки окремих фінансових показників, статей, що входять до складу бухгалтерської звітності або їхніх груп [38]. Найбільш типовими формами горизонтального аналізу є:

- оцінювання динаміки фінансових показників звітної й минулого періодів;
- порівняння фінансових показників звітної періоду із плановими; оцінювання динаміки фінансових показників протягом ряду періодів.

Метою застосування цього методу є виявлення тенденцій змін показників, що характеризують фінансову діяльність підприємства. У процесі аналізу показників за рядами динаміки розраховують і використовують такі характеристики величин: абсолютний приріст, темп зростання, темп приросту та абсолютне значення одного відсотка приросту.

Вертикальний (структурний) аналіз спрямований на визначення структури фінансових показників із виявленням впливу кожної позиції звітності на результат загалом [56]. Використовують для показників, що мають адитивні моделі розрахунку, тому найпоширенішими є такі форми вертикального аналізу:

- вертикальний (структурний) аналіз активів. Тут визначають співвідношення оборотних і необоротних активів; склад використовуваних активів, склад активів за ступенем їхньої ліквідності й т. ін.;

- вертикальний (структурний) аналіз капіталу. Він передбачає визначення частки власного та позикового капіталу, аналіз складу власного й позикового капіталу, аналіз складу позикового капіталу за строковістю зобов'язань і т. ін.;

- вертикальний (структурний) аналіз грошових потоків, у процесі якого у складі загального грошового потоку виділяють окремі його складові частини, відповідно до видів діяльності підприємства, а також визначають їхні частки в загальних грошових надходженнях та витратах [57].

Оцінювання рівня фінансової безпеки складається з оцінки стану ліквідності, оцінки стану ділової активності, оцінки стану фінансової стійкості оцінки рентабельності та розрахунку інтегрального рівня фінансової безпеки підприємства (додаток Б рис. Б.1).

Ліквідність – це здатність активів перетворюватися в грошові кошти. В загальному вигляді вона характеризується наявністю у підприємства ліквідних засобів у формі залишку грошей у касі, грошових коштів на рахунках у банку та тих елементів оборотних активів, які легко реалізуються [58]. Ступінь ліквідності активів підприємства визначається тривалістю часового періоду, протягом якого ця трансформація може бути здійснена (чим коротше період, тим вища ліквідність активів).

За ступенем ліквідності статті активів можна умовно розподілити на 4 групи [59]:

- 1 група (A1) — абсолютно ліквідні активи, такі, як грошові кошти та короткострокові фінансові вкладення.
- 2 група (A2) — активи, що швидко реалізуються (дебіторська заборгованість).
- 3 група (A3) — активи, що повільно реалізуються (запаси, витрати майбутніх періодів та інші оборотні активи).
- 4 група (A4) — активи, що важко реалізуються (необоротні активи).

Оскільки в складі пасивів можна виділити зобов'язання різного рівня строковості, то у зв'язку з цим, усі зобов'язання підприємства, залежно від строковості їхнього погашення ділять на 4 групи [8]:

- 1 група (П1) — найбільш строкові зобов'язання (кредиторська заборгованість);
- 2 група (П2) — середньострокові зобов'язання (короткострокові кредити банку, доходи майбутніх періодів та інші короткострокові зобов'язання);
- 3 група (П3) — довгострокові зобов'язання (довгострокові зобов'язання та забезпечення);
- 4 група (П4) — постійні (стійкі) пасиви (власний капітал, що постійно знаходиться в розпорядженні підприємства).

Баланс вважають абсолютно ліквідним, якщо $A1 \geq П1$, $A2 \geq П2$, $A3 \geq П3$, $A4 \leq П4$. При цьому якщо виконуються перші три обов'язкові умови ліквідності $A1 \geq П1$, $A2 \geq П2$, $A3 \geq П3$, то виконується і остання нерівність $A4 \leq П4$, яка має балансуєчий характер та підтверджує наявність у суб'єкта господарювання власних оборотних коштів і означає дотримання мінімальної умови фінансової стійкості. Інформаційним забезпеченням аналізу ліквідності підприємства є форма № 1 «Баланс» [60].

Ділова активність підприємства є багатогранним поняттям і втілює у собі всі аспекти його господарської діяльності. В умовах ринкової економіки саме рівень ділової активності є мірилом ефективності роботи підприємства.

Фінансова стійкість — це такий стан активів або такий стан підприємства, коли обсяг його майна (активів) достатній для забезпечення

зобов'язань, тобто підприємство є платоспроможним; спроможність підприємства забезпечити діяльність за рахунок власних коштів, не допускаючи невиправданої кредиторської заборгованості, та своєчасно розрахуватися за своїми зобов'язаннями; підхід є одностороннім та більш виражає платоспроможність підприємства; здатність суб'єкта господарювання функціонувати і розвиватися, стан організації у процесі розподілу та використання ресурсів, що забезпечує розвиток при збереженні платоспроможності та кредитоспроможності за умови припустимого рівня ризику; оптимальна структура активів, оптимальне співвідношення активів власних та позикових коштів, оптимальне співвідношення активів та джерел їх формування [61].

Рентабельність – відносний показник, що характеризує рівень прибутковості, доходності підприємства; співвідношення абсолютної величини економічного ефекту (прибутку) і вартості обсягу засобів, які використовуються для його одержання, співвідношення доходу і капіталу, вкладеного в створення цього доходу; складний комплексний соціально-економічний критерій, який характеризує ефективність фінансової діяльності будь-якого конкретного економічного суб'єкта щодо всіх інших незалежно від розмірів і характеру економічної діяльності; виступає показником якості управління підприємством. Якщо узагальнити погляди авторів, то в процесі забезпечення фінансової безпеки на основі управління вільними грошовими коштами, під рентабельністю підприємства (фірми) слід розуміти відносний показник, що характеризує рівень прибутковості, доходності підприємства, розраховується як співвідношення абсолютної величини прибутку і вартості засобів, що використовуються для його одержання або як співвідношення доходу і капіталу, вкладеного в створення цього доходу, також характеризує якість управління підприємством порівняно з іншими, незалежно від розмірів та виду економічної діяльності [62].

Дугою управління для проведення оцінки стану ліквідності, оцінки стану ділової активності, оцінки стану фінансової стійкості, оцінки

рентабельності та визначення інтегрального показника фінансової безпеки є методичне забезпечення оцінки фінансового стану. Дуга механізму на даному етапі – це фінансовий аналітик.

Інтегральний показник фінансової безпеки підприємства передбачає поєднання окремих фінансових індикаторів в єдиній комплексній оцінці. Існує багато інтегральних показників фінансового стану підприємства. Застосовуючи інтегральні показники на підприємствах можна більш глибоко та достовірніше проаналізувати та виявити проблеми їх функціонування. Але єдиного та правильного бути не може оскільки кожний показник має свою належність до тої чи іншої специфіки підприємства або галузі економіки.

Використання інтегрального показника надає більше можливостей систематично (з періодичністю в один місяць) оцінювати узагальнений стан фінансової безпеки підприємства, виявляти тенденції розвитку підприємства, а також за його допомогою прогнозувати фінансовий стан суб'єкта господарювання.

У випадках, коли в результаті використання інтегрального показника виявлена негативна тенденція розвитку підприємства, рекомендований додатковий аналіз за іншими методиками та розробка відповідних заходів щодо подолання негативних тенденцій, які можуть свідчити про кризові ознаки на підприємстві [63]. Схема формування рекомендацій щодо підвищення рівня фінансової безпеки підприємства зображено на додатку Б рис. Б.2.

Декомпозицію даного бізнес-процесу утворили блоки:

- А41 «Прогнозування рівня фінансової безпеки підприємства»;
- А42 «Стратегічне позиціонування підприємства на матриці Франсона-Романе»;
- А43 «Формування програми заходів щодо забезпечення стабільного стану фінансової безпеки підприємства».

Виконавши систематизацію та обробку інформації, оцінювання рівня фінансової безпеки можна побачити чітку картину в якій знаходиться

досліджуване підприємство. Після проведених розрахунків можна визначити фактори, що на нього впливають, та сформулювати програму заходів із забезпечення фінансової безпеки підприємства.

Проведене моделювання засвідчило, що існуюча модель бізнес-процесів управління фінансовою безпекою підприємства не реалізовують усі функції менеджменту, які доцільно виконувати в умовах функціонування підприємств харчової галузі. Тому на наступному кроці дослідження необхідно провести оптимізацію розглянутої моделі AS-IS.

Сучасна динаміка розвитку ринку товарів та послуг, низький обсяг проведення інновацій на підприємствах, що веде до зниження конкурентоспроможності продукції, зумовлюють необхідність пошуку нових інструментів і методів фінансового менеджменту. Одним із прогресивних методів управління є процесно-орієнтоване управління, яке може оптимізувати господарську та інноваційну діяльність підприємств, покращити конкурентоспроможність та якість фінансового управління.

Удосконалення бізнес-процесів націлене на вибір найбільш вигідного на майбутнє рішення. Тому доцільно побудувати вдосконалену контекстну діаграму процесу «Управління фінансовою безпекою підприємства» TO-BE («як має бути»), яка б усувала існуючі недоліки в процесі менеджменту підприємства. На додатку Б рис. Б.3 представлено технологію управління фінансовою безпекою підприємства. На відміну від моделі AS-IS («як є») інтерфейсна дуга управління змінилась зі стратегії підприємства на статут, тому що це основний документ на підставі якого діє підприємство.

Покращена модель «Управління фінансової безпеки підприємства» включає: систематизацію та обробку інформації, аналіз галузі та підприємства; оцінювання рівня фінансової безпеки; аналіз факторів, що впливають на рівень фінансової безпеки; розробку рекомендацій щодо удосконалення процесу управління фінансовою безпекою підприємства.

Декомпозиція першого рівня контекстної діаграми «Управління фінансовою безпекою підприємства наведено на додатку Б рис.Б.4.

Структура бізнес-процеса А2 «Оцінювання рівня фінансової безпеки» також залишається без змін, порівняно із моделлю «як є», та складається з оцінки ліквідності, стану ділової активності, визначення стану фінансової стійкості та оцінки рентабельності, після розрахунку коефіцієнтів здійснюється розрахунок інтегрального рівня фінансової безпеки підприємства.

Процес аналізу факторів, що впливають на рівень фінансової безпеки в покращеній моделі управління (блок А3) складається зі стратегічного аналізу середовища функціонування підприємства, розрахунку ймовірності банкрутства та у підсумку – визначенні факторів, що впливають на фінансову безпеку підприємства. Декомпозиція блоку А3 наведена на додатку Б рис. Б.5.

Стратегічний аналіз є важливим етапом процесу стратегічного планування і, відповідно, складовою стратегічного управління підприємства. Аналіз передбачає виявлення внутрішніх і зовнішніх факторів впливу на фінансову безпеку підприємства, а також формулювання певних висновків.

Одним з найбільш розповсюджених методів стратегічного аналізу середовища є SWOT-аналіз. Основна ідея SWOT-аналізу полягає в розгляді зовнішніх і внутрішніх стратегічних факторів, що впливають на діяльність підприємства, і створення на цій основі стратегічних альтернатив, які враховують різні поєднання стратегічних факторів [65]. Важливою частиною SWOT-аналізу є не лише оцінка сильних і слабких сторін підприємства, його можливостей і загроз, але також і висновки про необхідність проведення тих або інших стратегічних змін. Успішна стратегія підприємницької діяльності повинна бути спрямована на усунення слабких сторін. Якщо ж сильних сторін недостатньо для формування ефективної стратегії, керівник повинен

створити основу на якій вона могла б базуватися [66]. Аналіз основних факторів зовнішнього макросередовища може бути реалізовано за допомогою PEST-аналізу. PEST-аналіз (іноді позначають як STEP) – це маркетинговий інструмент, призначений для виявлення політичних (P - political), економічних (E - economic), соціальних (S - social) і технологічних (T - technological) аспектів зовнішнього середовища, які впливають на діяльність підприємства. Цей аналіз ставить за мету виявити ті фактори зовнішнього середовища, які найбільше впливають на організацію, а також передбачити динаміку впливу цих факторів (сприятливу чи несприятливу) [67].

Розрахунок ймовірності банкрутства (блок А32) може проводитись за безліччю моделей, але доцільно обирати ті, які доречні для галузі та країни, в якій проводиться аналіз. Враховуючи мінливість ринкового середовища та нестабільність економіки країни, оцінку банкрутства важливо проводити регулярно та порівнювати поточні показники із минулими. Це необхідно для дослідження динаміки (позитивної чи негативної) та виявлення відповідної тенденції її змін.

Бізнес-процес розробки рекомендацій щодо удосконалення процесу управління фінансовою безпекою підприємства (блок А4) є доцільним в покращеній моделі управління фінансовою безпекою підприємства, адже в рамках даного етапу створюються дії менеджменту щодо підвищення рівня фінансової безпеки та результатів діяльності підприємства.

Побудувавши дві моделі бізнес-процесів «AS-IS» та «TO-BE» раціонально їх співставити та зробити висновки. Результат порівняння наведено в табл. 3.1.

Таблиця 3.1 – Порівняння моделей бізнес-процесів «як є» і «як має бути» для предметної області «Управління фінансовою безпекою підприємства»

AS-IS		TO-BE		Відмінності
№ п/п	Найменування робіт	№ п/п	Найменування робіт	
1	2	3	4	5
1	Систематизація та обробка інформації	1	Систематизація та обробка інформації, аналіз галузі та підприємства	Зміна назви
1.1	Проведення горизонтального аналізу	1.1	Проведення горизонтального аналізу	–
1.2	Проведення вертикального аналізу	1.2	Проведення вертикального аналізу	–
1.3	Узагальнення результатів	1.3	Діагностика фінансового стану підприємств галузі	Додавання нового етапу
		1.4.	Узагальнення результатів	–
2	Оцінювання рівня фінансової безпеки	2	Оцінювання рівня фінансової безпеки	–
3	Аналіз факторів, що впливають на рівень фінансової безпеки	3	Аналіз факторів, що впливають на рівень фінансової безпеки	Створення декомпозиції для бізнес-процесу
		3.1	SWOT- та PEST-аналіз	
		3.2	Стратегічне позиціонування підприємства на матриці Франсона-Романе	
		3.3	Розрахунок ймовірності банкрутства	
		3.3	Визначення факторів, що впливають на фінансову безпеку підприємства	
4	Розробка рекомендацій щодо усунення прояву виявлених кризових явищ	4	Розробка рекомендацій щодо удосконалення процесу управління фінансовою безпекою підприємства	Рекомендації не лише для усунення виявлених кризових явищ, а управління фінансовою безпекою цілому. Реалізується в бізнес-процесі А4
4.1	Прогнозування рівня фінансової безпеки підприємства			

Продовження таблиці 3.1

1	2	3	4	5
4.2	Стратегічне позиціонування підприємства на матриці Франціона-Романе			Перенесення в бізнес-процес А32
4.3	Формування програми заходів щодо забезпечення стабільного стану фінансової безпеки підприємства			Реалізується в бізнес-процесі А4

Відмінність сформованих моделей полягає в удосконаленні першого етапу управління фінансовою безпекою. Так, бізнес-процес щодо систематизації та обробки інформації передбачає не лише вивчення структури та динаміки фінансової звітності досліджуваного підприємства, а і порівняння його індикаторів із середньогалузевими рівнями.

Основні відмінності розглянутих моделей полягають у розширенні реалізованих функцій управління фінансовою безпекою в «ТО-ВЕ» за рахунок додавання декомпозиції бізнес-процесів для блоку А3, що спрямовані на проведення SWOT- та PEST-аналізу, розрахунок ймовірності банкрутства підприємства за різними моделями тощо. Також в удосконаленій моделі змінився зміст бізнес-процесу А4, який передбачає створення рекомендації не лише для усунення виявлених кризових явищ, а для управління фінансовою безпекою в цілому.

Бізнес-процес А3 «Аналіз факторів, що впливають на рівень фінансової безпеки» в оптимізованій моделі сруктуровано та деталізовано на функції, які мають бути реалізовані.

Отже, за допомогою моделі «як є» можна побачити реальну ситуацію з управлінням фінансовою безпекою на підприємств. Але для того щоб суб'єкт господарювання функціонував стабільно необхідно дотримуватись моделі «як повинно бути», тому що саме вона дозволяє ефективно реалізувати усі

функції фінансового менеджменту в аспекті забезпечення фінансової безпеки.

3.2 Інтегральне оцінювання результатів управління фінансовою безпекою підприємства

Інтегральна оцінка є синтетичною величиною, "рівнодіючою" усіх показників, що їх характеризують. Чим ближче значення інтегрального показника до одиниці, тим менше неузгодженість між значеннями характеристик та їхніми еталонними значеннями і тим нижче рівень витрат досліджуваного підприємства [68].

Основними критеріями формування системи показників-індикаторів для розрахунку інтегральної оцінки рівня фінансової безпеки за звітністю підприємств мають бути: адекватність системи показників завданням дослідження, тобто можливість за їх допомогою забезпечити побудову інтегральної оцінки рівня фінансової безпеки; наявність інформаційного забезпечення для розрахунку значення показників, проведення динамічного і просторового порівняльного аналізу.

Від об'єктивності й точності оцінки результатів діяльності підприємств багато в чому залежить ефективність роботи з удосконалення системи управління як на макро-, так і мікрорівні. У цьому зв'язку для всебічної оцінки діяльності суб'єкта господарювання найбільш значимі фінансово-економічні показники в процесі аналізу результатів роботи підприємств пропонується об'єднати в єдиний інтегральний показник [69]. З цією метою може бути використаний таксономічний аналіз.

Оцінювання фінансової безпеки підприємства та розрахунок його інтегрального рівня за методом таксономії передбачає реалізацію декількох етапів, а саме [70]:

- визначення основних напрямів оцінки;

- вибір основних фінансових коефіцієнтів за кожним з аналітичних напрямів;

- розрахунок для кожного з коефіцієнтів нормативного значення;
- формування узагальнюючих показників;
- розробку інтегральної оцінки рівня фінансової безпеки підприємства.

Проведення діагностики за інтегральним показником дозволяє отримати вичерпну інформацію про фінансову безпеку підприємства на даному етапі його розвитку та можливу динаміку її зміни у майбутньому. Загалом при виділенні основних показників фінансової безпеки підприємства з усієї сукупності коефіцієнтів необхідно керуватись принципом максимальної інформативності та допустимої мультиколінеарності, та групувати коефіцієнти відповідно до певного аспекту діяльності підприємства, який вони дозволяють описати.

Оцінюється фінансова безпека підприємства шляхом розрахунку чотирьох груп показників, таких як: ліквідність та платоспроможність; ділова активність; фінансова стійкість; рентабельність. Кожна група характеризує окремий аспект діяльності суб'єкта господарювання [71].

Для визначення інтегрального рівня фінансової безпеки ТОВ «Т-Престиж» на підставі аналізу наукових праць [72] було обрано 13 часткових показників. Серед них:

- коефіцієнт поточної ліквідності (П1), що характеризує ступінь покриття короткострокових пасивів оборотними активами, і застосовується для оцінки здатності підприємства виконати свої короткострокові зобов'язання;

- коефіцієнт абсолютної ліквідності (П2), що демонструє частку поточних зобов'язань компанії, яка може бути погашена негайно;

- коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами (П3), який є індикатором здатності компанії фінансувати оборотний капітал за рахунок власних оборотних коштів;

- коефіцієнт покриття запасів (П4), який демонструє достатність джерел фінансування для створення виробничих і інших запасів;
- коефіцієнт автономії (П5), який характеризує фінансову незалежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування його діяльності;
- коефіцієнт фінансової залежності (П6), значення якого говорить про те, скільки фінансових ресурсів використовує компанія на кожну гривню власного капіталу;
- коефіцієнт маневреності власного капіталу (П7), що показує співвідношення між власними оборотними ресурсами і власним капіталом підприємства. (таким чином, значення показника говорить про те, яка частина власного капіталу може бути використана для фінансування оборотних активів, а яка частина спрямована на фінансування необоротних активів);
- коефіцієнт оборотності запасів (П8), який вказує на ефективність управління запасами в компанії;
- коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості (П9), який вказує на кількість оборотів, які здійснила кредиторська заборгованість протягом року;
- коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості (П10), який вказує на ефективність управління заборгованістю клієнтів і інших дебіторів. Значення коефіцієнта демонструє кількість оборотів дебіторської заборгованості, тобто скільки разів дебітори погасили свої зобов'язання перед компанією;
- коефіцієнт рентабельності майна (П11), що демонструє прибуток, який отримує підприємство за кожну вкладену гривню в його активи;
- коефіцієнт чистої рентабельності реалізованої продукції (П12), що вказує на обсяг чистого прибутку (виручки компанії, за вирахуванням

операційних витрат, відсотків, податків і іншого), який генерує кожна гривня продажів ;

- коефіцієнт рентабельності оборотних активів (П13) показує ефективність використання оборотних активів компанії для генерації прибутку.

За визначеними коефіцієнтами сформована матриця спостережень та виконана стандартизація її показників з метою приведення їх до єдиної безрозмірної величини. З цією метою варто було розрахувати середнє значення, дисперсію й середньоквадратичне відхилення для кожного показника в системі вихідних даних (табл. 3.2).

Таблиця 3.2 – Вхідні дані для розрахунку інтегрального рівня фінансової безпеки ТОВ «Т-Престиж»

Часткові показники фінансової безпеки підприємства	2019 р	2020 р	2021 р	Середнє значення	Середнє квадратичне відхилення
1	2	3	4	5	6
П1	0,99	1,2	1,24	1,14	0,13
П2	0,18	0,33	0,19	0,23	0,08
П3	-0,01	0,16	0,19	0,11	0,11
П4	1,55	1,5	1,38	1,48	0,09
П5	0,02	0,2	0,26	0,16	0,12
П6	41,5	4,93	3,91	16,78	21,41
П7	-0,4	0,77	0,69	0,35	0,65
П8	9,77	13,53	8,98	10,76	2,43
П9	6,16	9,5	7,54	7,73	1,68
П10	35,73	73,01	48,44	52,39	18,95

Продовження таблиці 3.2

1	2	3	4	5	6
П11	0,01	0,19	0,27	0,16	0,13
П12	0	0,02	0,05	0,02	0,03
П13	0,01	0,19	0,3	0,17	0,15

Середнє арифметичні значення ознаки j розраховуються таким чином:

$$\bar{X} = \frac{\sum X_i f_i}{\sum f_i} = \frac{\sum X_i f_{i,m}}{\sum f_{i,m}} = \frac{\sum X_i \frac{f_i}{m}}{\sum \frac{f_i}{m}} \quad (3.1)$$

де X_i - значення ознаки j відповідного параметру;

i - кількість звітних періодів.

Середньоквадратичне відхилення j -показника розраховується за формулою:

$$x_i = \sqrt{\frac{\sum_{j=1}^n (x_{ij} - \bar{x}_i)^2}{n}} \quad (3.2)$$

де \bar{x}_i – середнє арифметичне значення ознаки j .

Необхідно враховувати, що серед окремих економічних показників, які характеризують певні аспекти фінансової безпеки, є так звані показники стимулятори та дестимулятори зростання яких відповідно позитивно та негативно впливає на значення розрахованого інтегрального показника для підприємства.

Тож, урахуваючи вплив кожного показника (фактора) на досліджуване явище (фінансову безпеку), потрібно розподілити їх на стимулятори та дестимулятори. Коефіцієнт покриття запасів та коефіцієнт фінансової залежності є дестимуляторами, тож їх мінімальне значення обирається еталоном. Всі інші часткові показники фінансової безпеки підприємства є стимуляторами і для них визначається максимальне значення [44]. Враховуючи зазначену особливість класифікації часткових показників фінансової безпеки за характером впливу відбувається знаходження точки еталону (табл. 3.3).

Таблиця 3.3 – Результат знаходження точки еталону

Показники оцінки фінансової безпеки підприємства	Стимулятор (С) / дестимулятор (Д)	Точка-еталон
1	2	3
Коефіцієнт поточної ліквідності	С	0,72
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	С	1,15
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами	С	0,71
Коефіцієнт покриття запасів	Д	-1,11
Коефіцієнт автономії	С	0,8
Коефіцієнт фінансової залежності	Д	-0,6
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	С	0,64
Коефіцієнт оборотності запасів	С	1,14
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	С	1,05
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	С	1,09
Коефіцієнт рентабельності майна	С	0,85
Коефіцієнт чистої рентабельності реалізованої продукції	С	1,06
Коефіцієнт рентабельності оборотних активів	С	0,91

Узагальнюючий показник розраховується за формулою [44]:

$$I_j = \frac{d_j}{\|d_j\|} \quad (3.3)$$

де d_j – відстань стандартизованої системи показників до стандартизованого еталона в j -му періоді:

$$d_j = \left(\sum_{i=1}^m (z_{ij} - z_{i0})^2 \right)^{1/2} \quad (3.4)$$

де z_{ij} – стандартизоване значення j -того показника у період i ;

z_{i0} – стандартизоване значення j -того показника у векторі-еталоні.

В результаті застосування процедур таксономічного аналізу були отримані значення інтегрального показника фінансової безпеки ТОВ «Т-Престиж» за період 2019-2021 років (рис. 3.4).

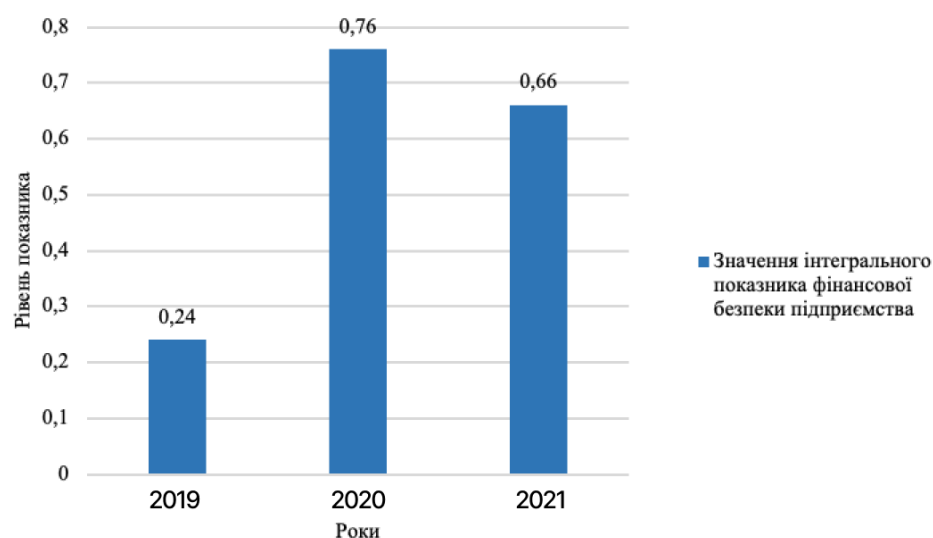

Рисунок 3.4 – Динаміка інтегрального показника фінансової безпеки ТОВ «Т-престиж»

Зважаючи на те, що інтегральний показник фінансової безпеки змінюється в інтервалі від 0 до 1, можна зробити такі висновки. Протягом аналізованого періоду значення показника досягло максимуму в 2019 році, що свідчить про найвищий рівень фінансової безпеки ТОВ «Т-Престиж» в даному періоді та відсутність кризових явищ у його діяльності. В 2019 р.

показник був найменшим, що говорить про застій в розвитку підприємства протягом досліджуваного періоду.

На кінець 2021 року інтегральний показник фінансової безпеки показав дещо негативну динаміку в порівнянні з попереднім періодом, проте в цілому значення показника не є найнижчим.

Загальну тенденцію зміни рівня фінансової безпеки ТОВ «Т-Престиж» можна пов'язати із динамікою показників поточної ліквідності та автономії. Коефіцієнт поточної ліквідності на протязі трьох років зростав з 0.99 до 1.24, що свідчить про здатність підприємства виконувати свої короткострокові зобов'язання.

Коефіцієнт автономії на протязі п'яти років збільшувався, що говорить про задовільний стан фінансової стійкості, стабільності і незалежності від зовнішніх кредиторів ТОВ «Т-Престиж» .

Проведене інтегральне оцінювання рівня фінансової безпеки ТОВ «Т-Престиж» дозволило комплексно проаналізувати її стан протягом досліджуваного періоду. Подальші дослідження мають визначити фактори, що впливають, на зміну рівня фінансової безпеки та її стан у майбутньому.

3.3 Визначення факторів впливу на рівень фінансової безпеки підприємства та розробка заходів щодо удосконалення процесу управління фінансовою безпекою підприємства

Аналізуючи фінансову безпеку підприємства необхідно визначити ті фактори, які впливають на неї. Будь-які фактори можуть чинити як позитивний, так і негативний вплив на фінансову безпеку.

Фактори негативного впливу на фінансову безпеку можуть бути об'єктивними та суб'єктивними. Об'єктивними вважаються такі негативні

впливи, які виникають без участі конкретного підприємства чи його окремих робітників, а суб'єктивні є наслідком неефективної роботи підприємства в цілому чи його робітників (перш за все керівників та функціональних менеджерів) [73].

Одним із шляхів запобігання загрозам фінансової безпеки підприємства, які є актуальними в наш час, може виступати страхування. Але страхування не завжди є безпечним, саме тому держава повинна проводити ряд заходів, які б зменшили загрози у діяльності підприємства. Такі заходи обов'язково повинні бути закріплені у законодавстві.

Варто зазначити й те, що, насамперед, фінансова безпека підприємства залежить від фінансової безпеки держави, регіону, адже ґрунтується на їхньому сировинному та виробничому потенціалі, перспективах розвитку. Саме тому наявність багаторівневої концепції фінансової безпеки господарюючих суб'єктів усіх рівнів дає можливість забезпечити передбачуваність зовнішніх загроз підприємствам [74].

За весь період своєї діяльності підприємство може зустрічати різноманітні загрози, і якщо їх вчасно не попередити або не ліквідувати наслідки, то це може призвести до появи нової кризи підприємства, а інколи і його збанкрутіння та ліквідації. Для уникнення такої ситуації керівництво кожного підприємства повинне володіти інформацією про можливі його загрози.

Забезпечення фінансової безпеки є одним з основних принципів нормального функціонування підприємства, реалізація якого передбачає використання комплексного науково-практичного системного підходу. Головний його зміст – це виявлення й усунення зовнішніх і внутрішніх загроз. Тому кожне підприємство має розробляти власну комплексну систему забезпечення фінансової безпеки. Діяльність щодо забезпечення безпеки на підприємстві спрямована на конкретні об'єкти і провадиться за допомогою особливих засобів і методів відповідно до визначених принципів. Вона тісно пов'язана з діяльністю всіх функціональних ланок підприємства і має

здійснюватися комплексно. Головна роль у цьому процесі належить службі безпеки. Фахівці служби безпеки покликані відстежувати економічну ситуацію на підприємстві, у його внутрішньому та зовнішньому середовищі, і вчасно реагувати на небезпечні, ризикові ситуації й загрози [75].

Здійснюючи оцінку впливу чинників зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства, необхідно враховувати той факт, що зазначені фактори можуть здійснювати як позитивний, так і негативний вплив. При цьому внутрішні фактори можуть спричиняти негативні наслідки у зовнішньому середовищі, а зовнішні — здійснювати негативний вплив на внутрішнє середовище. Для комплексного аналізу всіх чинників доцільно використовувати стратегічний аналіз, тому що він передбачає проведення дослідження внутрішніх і зовнішніх факторів впливу на ефективність її діяльності, а також формулювання певних висновків.

Одним з найбільш розповсюджених методів загального аналізу середовища є SWOT-аналіз. Ця модель матричного аналізу допомагає управлінцям виділяти ключові перешкоди, що постають перед суб'єктом господарювання, в процесі ретельного дослідження чотирьох окремих елементів SWOT. На основі таких досліджень формулюється стратегія, в якій особливий акцент робиться на визначальні проблеми [76]. Аббревіатура SWOT походить від англійських слів strengths (сильні сторони), weaknesses (слабкі сторони), opportunities (можливості), threats (загрози). Основною метою SWOT-аналізу діяльності кондитерських підприємства є виявлення конкурентних переваг на основі діагностики бізнес-процесів та визначення основних перспективних шляхів розвитку підприємства в рамках конкретної ринкової ситуації.

На прикладі ТОВ «Т-Престиж» було сформовано матрицю SWOT-аналізу, результати представлено у табл. 3.4.

Таблиця 3.4 – SWOT-аналіз підприємства харчової галузі (на прикладі ТОВ «Т-Престиж»)

Потенційні внутрішні переваги	Потенційні внутрішні недоліки
1	2
Прогресивна галузь, яка є провідною в Україні	Сезонність споживання, найбільші продажі восени, влітку-спад
За ціною та якістю продукція може конкурувати з іноземними аналогами	Високі вимоги до якості сировини, що використовується
Імідж компанії і товарів	Слабка маркетингова політика
Обсяги виробництва продукції забезпечені замовленнями	Висока конкуренція на ринку
Добре вивчений ринок, потреби споживачів	Не вся продукція користується попитом
Диференціація виробів	Наявність кредиторської заборгованості
Власні розробки, висококваліфікований персонал	Основним джерелом формування фінансових ресурсів підприємства є кредиторська заборгованість – близько 80%, власний капітал становить інші 20%.
Наявність сучасних технологій, новітнє обладнання	На 2020 рік спостерігається кризовий стан підприємства
Основна діяльність, здійснення якої є основною метою функціонування підприємства, за аналізований період була прибутковою. На кінець аналізованого періоду підприємство отримало прибуток до оподаткування у розмірі 486032 тис.грн.	Коефіцієнт автономії протягом всього періоду має позитивну тенденцію до збільшення, і на кінець досліджуваного періоду становить 0,26. Це говорить про незначну частку власного капіталу в структурі капіталу, що характеризує фінансову нестійкість та нестабільність, а також залежність від зовнішніх кредиторів
В структурі сукупних активів найбільша питома вага припадає на запаси – 70%, то це свідчить про формування достатньо мобільної структури активів	Коефіцієнти рентабельності необоротних активів демонструють негативну тенденцію, в 2020 році дорівнюють 2,221, а в 2019 році - 3,262. Тобто їх використовують неефективно на підприємстві
Потенційні зовнішні можливості	Потенційні зовнішні загрози
Підвищення конкурентоспроможності продукції	Велика ймовірність виникнення нових конкурентів
Зацікавленість закордонних партнерів у співробітництві	Конкуренція зі сторони виробників Європи
Зниження цін на ресурси	Подорожчення ресурсів для виробництва

Продовження таблиці 3.4

1	2
Підвищення товарного асортименту	Висока вартість кредитних ресурсів
Розробка товарів для нової групи споживачів	Зміни в потребах і смаках споживачів
Покращення якості реклами	Високі темпи інфляції
Завоювання позицій на зовнішньому ринку	Зниження рівня доходів споживачів
Використання інновацій, новітнього обладнання	Соціально-політична нестабільність
Заходи щодо стимулювання збуту	Збої у поставках сировини та матеріалів

Застосування методу SWOT-аналізу дає можливість встановити лінії зв'язку між сильними та слабкими сторонами, які притаманні даному підприємству, із зовнішніми можливостями та загрозами. Таким чином, при плануванні заходів для підвищення рівня фінансової безпеки підприємства необхідно поєднувати внутрішні можливості (його сильні і слабкі сторони) і зовнішню ситуацію (частково відображену у можливостях і загрозах).

Харчова галузь є провідною та розвивається динамічними темпами. На сьогодні виробничі потужності підприємств даного сектору дозволяють повністю забезпечити потреби України, а також експортувати значну кількість продукції, яка не поступається, а в ряді випадків має більш високу якість і споживчі властивості, ніж імпортна продукція.

Тому для подальшого збереження лідируючих позицій підприємствам необхідно активно знаходити незадоволені потреби споживачів, або задовольняти вже виявлені інноваційним шляхом, використовуючи слабкі сторони конкурентів та диктуючи свої правила на ринку харчової продукції [77].

Для аналізу макросередовища підприємства використовують PEST – аналіз. PEST-аналіз певною мірою виступає як складова SWOT-аналізу, що належить до встановлення факторів зовнішнього середовища непрямого впливу, які впливають на формування можливостей та загроз для

підприємства [25]. При проведенні PEST-аналізу необхідно проаналізувати можливий вплив на діяльність підприємства чотирьох основних факторів макроекономічного середовища: Political (політичний); Economic (економічний); Social (соціальний); Technological (технологічний).

Політичний фактор зовнішнього середовища вивчається, в першу чергу, для того, щоб мати розуміння про наміри органів державної влади відносно розвитку суспільства й про кошти, за допомогою яких держава припускає запроваджувати в життя свою політику [48].

Аналіз економічного аспекту зовнішнього середовища дозволяє зрозуміти, як на рівні держави формуються й розподіляються економічні ресурси. Для більшості підприємств це є найважливішою умовою їхньої ділової активності [49].

Вивчення соціального компонента зовнішнього оточення спрямоване на те, щоб усвідомити й оцінити вплив на бізнес таких соціальних явищ, як ставлення людей до праці та якості життя, мобільність людей, активність споживачів та ін. [50].

Аналіз технологічного компонента дозволяє передбачати можливості, пов'язані з розвитком науки й техніки, вчасно перешикуватися на виробництво й реалізацію технологічно перспективного продукту, спрогнозувати момент відмови від використовуваної технології [52].

На прикладі ТОВ «Т-Престиж» було проведено PEST-аналіз для підприємства харчової галузі, результати представлено у табл. 3.5.

За результатами побудови матриці PEST-аналізу підприємства можна зробити висновок про те, що з боку зовнішнього середовища найбільший позитивний вплив має можливість упровадження нових технологій у виробництво, оскільки досліджувана галузь кондитерської промисловості має високий ступінь технологічної оснащеності та високий рівень технології виробництва продукції.

Таблиця 3.5 – PEST-аналіз підприємства харчової галузі (на прикладі ТОВ «Т-Престиж»)

Політичні фактори	Вплив економіки
Майбутні зміни в законодавстві	Захист вітчизняних виробників
Політико-економічний конфлікт	Коливання валютних курсів
Політична нестабільність	Зростання цін на сировину
Ріст мита на імпорту сировину	Рівень попиту
Соціально-політичні загрози: страйки, мітинги, заворушення)	Рівень інфляції
Антимонопольна політика держави, регулювання конкуренції, обмеження нечесної конкуренції, розвиток ринкового середовища	Високий рівень безробіття
Необхідність додержання норм під час імпорту та експорту продукції	Зниження купівельної спроможності споживачів
Недовіра суспільства до влади та її органів	Сезонність продукції
	Логістичні проблеми
	Висока облікова ставка НБУ та ставки кредитування комерційних банків
	Капітальні інвестиції в галузь
Соціокультурні тенденції	Технологічні інновації
Недостатній рівень соціального захисту населення	Експлуатація сучасного високопродуктивного обладнання, нові сучасні технології
Споживчі переваги	Доступність інформаційних послуг
Кадровий дефіцит	Доступність до новітніх технологій (ліцензії, патенти)
Низький рівень умов праці та техніки безпеки	Технологічна відсталість, високий знос основних фондів
Соціокультурні тенденції	Технологічні інновації
Демографічні зміни	Впровадження енергозберігаючих та природоохоронних заходів
Відтік працездатного населення за кордон	Наявність резервних потужностей
Структура доходів та витрат	Відповідність організації виробництва умовам ринкового середовища
Наявність бази для підготовки та перекваліфікації кадрів	Ресурсозалежність виробництва
Соціальні умови на підприємстві	Залежність від комплектуючих з інших країн

Також серед економічних факторів на підприємство впливає рівень капітальних інвестицій у галузь, що має тенденцію до збільшення, а отже,

сприяє розвитку галузі промисловості. Можливістю для обраного підприємства є вплив рекламної кампанії, яка може вплинути на рівень споживання продукції. Серед загроз зовнішнього середовища найбільший вплив має погіршення експортно-імпортних умов, що спричинює зниження обсягів реалізації продукції за кордон. Серед економічних чинників головною загрозою є зниження купівельної спроможності споживачів, оскільки спостерігається перевищення витрат над доходами населення, що може призвести до зменшення попиту. Крім цього, негативна економічна активність населення сприяє зниженню платоспроможності споживачів. Серед соціальних факторів найбільш вагомим є нестабільна демографічна ситуація в державі, яка характеризується значним зменшенням кількості населення. Із боку технологічних чинників негативного впливу є знос та старіння устаткування.

Важливою перевагою SWOT-аналізу є те, що в процесі аналізу відбувається не лише оцінка сильних і слабких сторін підприємства, зовнішніх ринкових можливостей і загроз, але і формулюються висновки про необхідність проведення керівниками певних стратегічних змін. Проте, зазначений метод має суттєві обмеження, зокрема він не дозволяє здійснити кількісну оцінку, не включає певних критеріїв перевірки відповідності розробленої стратегії підприємства зовнішнім можливостям і загрозам, відображає ситуацію у статиці, а не динаміці її розвитку тощо [51].

Перевагою застосування PEST-аналізу є можливість виокремити можливості та загрози впливу факторів зовнішнього середовища на підприємство, а також оцінити ступінь вірогідності їх настання та значущості для конкретного підприємства, що на основі отриманих результатів дає змогу сформулювати відповідні управлінські рішення [35].

Для формування заходів щодо подальшого розвитку підприємства доцільно вивчити не лише поточний стан часткових і інтегрального індикаторів фінансової безпеки, дослідити фактори впливу, але і визначити поточну фінансову стратегію суб'єкта господарювання.

Матриця фінансових стратегій французьких учених Ж. Франсона та І. Романе [3] є нині однією з найвідоміших і вважається оптимальною для об'єктивної оцінки фінансової безпеки та прогнозування перспектив розвитку підприємства.

При побудові матриці Ж. Франсона та І. Романе розраховуються три показника [3]: результати господарської, фінансової та фінансово-господарської діяльності. До основної господарської діяльності підприємства відносять будь-яку діяльність, пов'язану з виробництвом продукції, вкладенням коштів у виробництво або реалізацію майна. До фінансової діяльності відносять суми, отримані у вигляді надходжень власних коштів (емісія акцій), позикових коштів і відрахування, пов'язані з вартістю придбаного позикового капіталу [54].

Результат господарської діяльності розраховується за формулою [55]:

$$РГД = БР - \Delta ФЕП - \Delta ОФ + ІД, \quad (3.5)$$

де $БР$ – бруто-результат від експлуатації інвестицій;
 $\Delta ФЕП$ – зміна фінансово-експлуатаційних потреб;
 $\Delta ОФ$ – зміна первісної вартості основних фондів за звітний період
 $ІД$ – інші доходи.

Результат фінансової діяльності розраховується за формулою [55]:

$$РФД = \Delta ПК - Вф - ПП - Д + Дук - Вук - ФІд + Дф, \quad (3.6)$$

де $\Delta ПК$ – зміна позикового капіталу за звітний період;
 $Вф$ – фінансові витрати;
 $ПП$ – податок на прибуток від звичайної діяльності;
 $Д$ – виплачені дивіденди;
 $Дук$ – дохід від участі в капіталі;
 $Вук$ – втрати від участі в капіталі та інші витрати;
 $ФІд$ – довгострокові фінансові інвестиції;
 $Дф$ – інші фінансові доходи.

Результат фінансово-господарської діяльності розраховується за формулою [55]:

$$P\PhiГД = PГД + P\PhiД, \quad (3.7)$$

де $PГД$ – результат господарської діяльності;

$P\PhiД$ – результат фінансової діяльності.

Ці показники було розраховано для ТОВ «Т-Престиж», результати представлено в табл. 3.6 та табл 3.7.

Таблиця 3.6 – Розрахунок результату господарської діяльності «Т-Престиж»

Показник	Величина за		
	2019 рік	2020 рік	2021 рік
1. Додана вартість	25685	93975	158750
а) вартість зробленої продукції	31360	114239	193316
б) запаси готової продукції	0	0	0
в) незавершене виробництво	0	0	0
2. Брутто-результат експлуатації інвестицій	23786	85460.5	143684
а) податок на додану вартість	15368.2	53780.2	97206.4
б) видатки по оплаті праці	1391	7212	14093
в) обов'язкові платежі, пов'язані з оплатою праці	303	1566	3101
г) всі податки й податкові платежі, крім податку на прибуток	-15163.2	-54043.7	-99334.4
д) кредиторська заборгованість підприємства на початок періоду	0	25103	32740
е) кредиторська заборгованість підприємства на кінець періоду	25104	32740	101059
ж) ФЭП на початок періоду	0	-5065	-5661
з) ФЭП на кінець періоду	-5066	-5661	132
4. Виробничі інвестиції	851	1407	10679
5. Звичайні продажі майна	0	0	0
результат господарської діяльності	28001	84649.5	127212
Частка PГД в ДВ	109.02	90.08	80.13

Таблиця 3.7 – Результати розрахунку фінансової та фінансово-господарської діяльності підприємства «Т-Престиж»

Показник	Величина за		
	2018 рік	2019 рік	2020 рік
1	2	3	4
1. Зміна позикових коштів підприємства	0	0	0
а) позикові кошти підприємства на початок періоду	0	0	0
б) позикові кошти підприємства на кінець періоду	0	0	0
2. Відсотки банку	0	0	0
3. Податок на прибуток	-34	-1343	-5151
4. Виплачені дивіденди	0	0	0
5. Суми, отримані від емісії акцій	0	0	0
6. Кошти, вкладені в статутні фонди інших підприємств	0	0	0
7. Довгострокові фінансові вкладення	0	0	0
8. Отримані відрахування від прибутку заснованих підприємств і доходи від інших довгострокових фінансових вкладень	0	0	2
Результат фінансової діяльності	-34	-1343	-5149
Результат фінансово-господарської діяльності	27967	83306.5	122063
Частка РФД в ДВ	-0.13	-1.43	-3.24

Залежно від значень результатів фінансової і господарської діяльності підприємство може займати такі положення в матриці, що наведені в табл. 3.8. За цією таблицею визначаються стадії фінансового розвитку підприємств. Кожен квадрант характеризує фінансовий стан підприємства та можливі сценарії його розвитку на майбутнє.

Таблиця 3.8 – Матриця фінансових стратегій

Показники	РФД < 0	РФД → 0	РФД > 0
РГД > 0	1. Батько сімейства РФГД → 0	4. Рантє РФГД > 0 (2018-2020 рр.)	6. Материнське товариство РФГД >> 0
РГД → 0	7. Епізодичний дефіцит РФГД < 0	2. Стійка рівновага РФГД → 0	5. Атака РФГД > 0
РГД < 0	9. Кризовий стан РФГД << 0	8. Дилема РФГД < 0	3. Хитка рівновага РФГД → 0

Отже, за розрахунками РГД та РФД, підприємство у 2019-2021 рр. можна віднести до квадранту матриці – 4 Стабілізація (рантє), адже для ТОВ «Т-Престиж» у цей період показники РФД наближувались до умовного 0, а РГД >0 та РФГД >0 . Потрапляння у даний квадрант означає, що у підприємства наявні вільні засоби для здійснення проектів при використанні позикового капіталу, однак ТОВ «Т-Престиж» не воліє вкладати їх у власне виробництво, а надає товарні кредити своїм споживачам (замовникам). У майбутніх періодах можливий перехід суб'єкта господарювання в квадранти 1, 2 або 7. Найкращим сценарієм буде перехід до 2 квадранту, але щоб це зробити ТОВ «Т-Престиж» потрібно мати стратегію відповідних дій.

Таким чином, проведене позиціонування суб'єкта господарювання на матриці фінансових стратегій дасть змогу керівництву підприємства приймати об'єктивні рішення щодо комплексного використання всіх фінансових ресурсів, спрямованих на досягнення мети фінансової стратегії. При формування фінансової стратегії підприємств, необхідно звертати увагу на особливості галузі, її специфіку, наявність потенційних можливостей та сильних сторін, активізувати фінансову діяльність. Це у свою чергу дасть можливість підвищити привабливість підприємств для інвесторів і, як наслідок, прибутковість та рентабельність цих підприємств. Метод дослідження стану ТОВ «Т-Престиж» та його фінансової безпеки за допомогою матриць фінансової рівноваги дає можливість оперативно оцінити фінансову стійкість підприємства і глибину фінансової кризи, хоча і не характеризує інші сторони діяльності підприємства.

Для того, щоб бути привабливими та надійними для партнерів та банків необхідно мати великий статутний капітал, для підприємства з таким капіталом відкриваються державні інвестиційні програми, ці кошти не оподатковуються, тобто можна заощадити. Збільшення статутного капіталу свідчить про зменшення кредиторської заборгованості та збільшення інвестицій, отже зміниться РГД та буде наближатися до 0, та як в результаті є можливим перехід до 2 квадранту.

Загалом, діяльність кожного підприємства є ризиковою, усі вони підвержені загрозам, мають певну ймовірність зазнати ризик і не існує повної впевненості у можливості їх уникнення. Проте кожне з них прагне мати певні гарантії якщо не повного уникнення, то хоча б зниження рівня загроз до мінімального. Розглядаючи діяльність будь-якого підприємства потрібно сказати, що кожне з них у своїй діяльності проходить кілька економічних циклів: криза - спад - депресія - пожвавлення - піднесення.

Проведені розрахунки у розділі 2 показали, що підприємство має кризовий стан фінансової стійкості, а отже може виникнути загроза банкрутства. Тому необхідно оцінити ймовірність настання даної ситуації. Оцінювання вірогідності настання банкрутства проведено для ТОВ «Т-Престиж» із використанням моделей, описаних далі. Для всіх моделей визначені граничні рівні показників, перевищення яких сигналізуватиме про вірогідність настання банкрутства для ТОВ «Т-Престиж».

Модель 1. Двофакторна модель Альтмана [9].

$$Z = -0,38 - 1,07x_1 + 0,05x_2 \quad (3.8)$$

де x_1 – показник поточної ліквідності підприємства;

x_2 – показник питомої ваги позикових коштів у пасивах підприємства.

Результати оцінювання для ТОВ «Т-Престиж»:

$$Z = -0,38 - 1,07 * 2,17 + 0,05 * 0,17 = -2,7 \quad (3.9)$$

Ймовірність банкрутства за даною моделлю для ТОВ «Т-Престиж» відсутня, так як $Z < 0$.

Модель 2. П'ятифакторна модель Альтмана [56].

$$Z=1,2x_1+1,4x_2+3,3x_3+0,6x_4+1,0x_5 \quad (3.10)$$

де x_1 – власний оборотний капітал/загальна вартість активів;
 x_2 – нерозподілений прибуток (збиток)/загальна вартість активів; x_3 – прибуток до виплати відсотків/загальна вартість активів; x_4 – власний капітал/поточні зобов'язання; x_5 – чиста виручка/загальна вартість активів.

Модель оцінювання вірогідності банкрутства для ТОВ «Т-Престиж» матиме вигляд:

$$Z=1,2*0,195+1,4*0,012+3,3*0,154+0,6*4,998+1,0*0,011=3,77 \quad (3.11)$$

Ймовірність банкрутства за даною моделлю низька, так як $Z>3$.

Модель 3. Модель Таффлера і Тішоу [57].

$$Z=0,53x_1+0,13x_2+0,18x_3+0,16x_4 \quad (3.12)$$

де x_1 – операційний прибуток/короткострокові зобов'язання; x_2 – оборотні активи/загальна сума зобов'язань;

x_3 – короткострокові зобов'язання/загальна вартість активів; x_4 – виручка від реалізації/загальна вартість активів.

Рівняння моделі для ТОВ «Т-Престиж» матиме вигляд:

$$Z=0,53*0,09+0,13*2,172+0,18*0,167+0,16*0,939=0,511 \quad (3.13)$$

Підприємство має непоганні перспективи і низьку загрозу банкрутства, так як $Z>0,3$.

Модель 4. Модель Спрінгейта. [21]

$$Z=1,03x_1+3,07x_2+0,66x_3+0,4x_4 \quad (3.14)$$

- де x_1 – робочий капітал/загальна вартість активів;
 x_2 – прибуток до оподаткування/загальна вартість активів;
 x_3 – прибуток до оподаткування/короткострокові зобов'язання;
 x_4 – обсяг продажу/загальна вартість активів.

Результати оцінювання для ТОВ «Т-Престиж» за моделлю Спрінгейта:

$$Z=1,03*0,362+3,07*0,153+0,66*0,917+0,4*0,939=1,82 \quad (3.15)$$

Підприємству не загрожує банкрутство, так як $Z>0,862$.

Модель 5. Модель Ліса [21].

$$Z=0,63x_1+0,92x_2+0,57x_3+0,01x_4 \quad (3.16)$$

- де x_1 – оборотні активи/загальна вартість активів;
 x_2 – операційний прибуток/загальна вартість активів;
 x_3 – нерозподілений прибуток/загальна вартість активів;
 x_4 – власний капітал/позиковий капітал.

Оцінювання вірогідності банкрутства за моделлю Ліса для ТОВ «Т-Престиж» задало наступні результати:

$$Z=0,63*0,362+0,92*0,015+0,57*0,012+0,01*4,992=0,299 \quad (3.17)$$

Підприємству не загрожує банкрутство, так як $Z>0,037$.

Модель 6. R-модель [22].

$$Z=8,38x_1+x_2+0,54x_3+0,63x_4 \quad (3.18)$$

де x_1 – оборотний капітал/загальна вартість активів; x_2 – чистий прибуток/власний капітал;

x_3 – виручка від реалізації/загальна вартість активів; x_4 – чистий прибуток/інтегральні витрати.

Побудована модель для ТОВ «Т-Престиж» має вигляд:

$$Z=8,38*0,195+0,014+0,54*0,939+0,63*0,018=2,17 \quad (3.19)$$

Підприємство має мінімальну ймовірність загрози банкрутства, так як $Z>0,42$.

Модель 7. Шестифакторна універсальна модель [70].

$$Z=1,5x_1+0,08x_2+10x_3+5x_4+0,3x_5+0,1x_6 \quad (3.20)$$

де x_1 – чистий грошовий потік/загальна сума зобов'язань; x_2 – валюта балансу/загальна сума зобов'язань; x_3 – прибуток/валюта балансу; x_4 – прибуток/виручка від реалізації; x_5 – виробничі запаси/виручка від реалізації. x_6 – виручка від реалізації/валюта балансу.

Сформована шестифакторна універсальна модель для ТОВ «Т-Престиж»:

$$Z=1,5*(-3,611)+0,08*0,068+10*1,009+5*0,012+0,3*0,143+0,1*82,417=13,02 \quad (3.21)$$

Підприємство має відносно стійкий стан і йому не загрожує банкрутство, так як $Z > 2$.

Згідно проведених розрахунків можна стверджувати, що банкрутство ТОВ «Т-Престиж» не загрожує. Проте потрібно відмітити зростання загальної величини запасів і витрат на 49,50 % у 2021 році. Дана зміна в основному відбулася за рахунок зростання кількості готової продукції ТОВ «Т-Престиж» на складі, загальна сума якої збільшилась на 80,22 %, що свідчить про проблеми підприємства пов'язані з реалізацією товару. Також було виявлено, що підприємство не використовує довгострокових кредитів та позикових засобів, що унеможливорює можливість покриття запасів і витрат.

Отже оцінювання ймовірності банкрутства засвідчило, що підприємство стабільно розвивається і ймовірність банкрутства відсутня. Проведений стратегічний аналіз ТОВ «Т-Престиж» дозволив виявити фактори середовища функціонування підприємства, які доцільно враховувати при розробці заходів щодо покращення його фінансової безпеки.

Одним із способів збільшення власного капіталу підприємства є поповнення його статутного капіталу. Це можна здійснити за рахунок внесків нових учасників або додаткових внесків вже існуючих учасників підприємства, реінвестування дивідендів або проведення індексації основних фондів.

Проте слід враховувати, що збільшення розміру статутного капіталу має певні межі, так як сумі статутного капіталу підприємства відповідає реальний розмір майна в його активах. Дане майно під час ліквідації підприємства, після задоволення всіх вимог кредиторів, повинно залишитися для розподілу між власниками. Граничним обсягом збільшення статутного капіталу може бути сума чистих активів підприємства (табл. 3.9).

Розрахункова вартість чистих активів визначається як різниці між загальною сумою активів підприємства та сумою його зобов'язань. У 2020 році значення вартості чистих активів підприємства склало 129676 тис. грн.

Гранична сума збільшення статутного капіталу визначається різницею між вартістю чистих активів та скоригованим статутним капіталом (табл.

3.10). У 2021 році даний показник склав 24824 тис. грн. Тобто, підприємство має можливість збільшити розмір статутного капіталу і, таким чином, загальний розмір власного капіталу.

Таблиця 3.9 – Розрахунок граничної суми збільшення розміру статутного капіталу підприємства ТОВ «Т-Престиж» за 2019-2021 рр. для підвищення рівня його фінансової безпеки, тис. грн.

Показники	Рік			Відхилення
	2019	2020	2021	
Вартість чистих активів	114688	129901	129676	14988
Скоригований статутний капітал	104519	104519	104852	333
Гранична сума збільшення статутного капіталу	10169	25382	24824	14655

Таблиця 3.10 – Аналіз типу фінансової стійкості підприємства ТОВ «Т-Престиж» до і після збільшення суми власного капіталу

Показник	До змін	Після змін
Н1 власний оборотний капітал для формування запасів і витрат	30371	55195
Н2 власний оборотний капітал, довгострокові кредити та позики для формування запасів і витрат	30371	55195
Н3 загальна величина основних джерел коштів (власного оборотного капіталу, довгострокових, короткострокових)	30436	55260
Н4 Величина запасів і витрат	45550	45550
Е1=Н1-Н4 Надлишок або нестача власного оборотного капіталу для формування запасів і витрат	-15179	9645
Е2=Н2-Н4 Надлишок або нестача власного оборотного капіталу, довгострокових кредитів та позик для формування	-15179	9645
Е3=Н3-Н4 Надлишок або нестача загальної величини основних джерел коштів (власного оборотного капіталу, довгострокових, короткострокових кредитів та позик) для формування запасів і витрат	-15114	9710
Тип фінансової стійкості	Кризовий фінансовий стан (0,0,0)	Абсолютна стійкість (1,1,1)

Скоригований статутний капітал дорівнює різниці між зареєстрованим розміром статутного капіталу та сумою неоплаченого капіталу. Так як протягом аналізованого періоду неоплачений капітал у підприємства відсутній, тому даний показник дорівнює сумі статутного капіталу та у 2021 році склав 104852 тис. грн.

Розрахуємо, як зміниться тип фінансової безпеки і стійкості після збільшення суми статутного капіталу на 24824 тис. грн. (табл. 3.11).

Таблиця 3.11 – Оцінювання ефективності запропонованих заходів щодо підвищення рівня фінансової безпеки ТОВ «Т-Престиж»

Показник	Поточне значення	Прогнозоване значення	Відхилення
Розмір статутного капіталу	104852	129676	24824
Розмір власного капіталу	33572000	33596824	24824
Інтегральний показник фінансової безпеки	0,66	0,95	0,29

Отже, після збільшення суми власного капіталу на 24824 тис. грн. підприємство зможе стабільно функціонувати без загроз втрати фінансової стійкості. Абсолютному типу фінансової стійкості відповідає нормальний рівень фінансової безпеки. Інтегральний показник фінансової безпеки зросте на 0,29 пунктів та дорівнюватиме 0.95. Отже за таких умов підприємство ТОВ «Т-Престиж» має можливість покрити необхідний обсяг запасів і витрат за рахунок власних коштів, забезпечити зростання рівня власної фінансової безпеки та покращити результати управління нею.

Висновки до третього розділу

Для удосконалення процесу управління фінансовою безпекою підприємств харчової промисловості спочатку було проведено визначення її інтегрального показника для досліджуваного підприємства протягом останніх 3 років. Рівень інтегрального показника фінансової безпеки ТОВ «Т-Престиж» свідчить про її різкий спад в 2020 році в порівнянні з 2019, проте в цілому значення індикатора не є найнижчим. Подальші дослідження були зорієнтовані на визначення факторів, що впливають на зміну рівня фінансової безпеки та її стану у майбутньому. Загальний аналіз середовища функціонування підприємства було відтворено за допомогою SWOT – аналізу, який показав, що ТОВ «Т-Престиж» має широкий спектр переваг та можливостей, але якщо не дотримуватись певної стратегії, то буде існувати безліч загроз його підприємництву. Далі було здійснено аналіз макросередовища ТОВ «Т-Престиж» за допомогою PEST – аналізу, за результатами якого можна зробити висновок, що з боку зовнішнього середовища позитивний вплив на діяльність суб'єкта господарювання має можливість упровадження нових технологій. Для розробки заходів щодо удосконалення процесу управління фінансовою безпекою було побудовано матрицю фінансових стратегій Ж. Франсона та І. Романа, яка дала можливість визначити поточну фінансову стратегію суб'єкта господарювання. Далі було здійснено розрахунки вірогідності настання банкрутства досліджуваного підприємства за різними моделями. Оцінювання засвідчило, що ТОВ «Т-Престиж» стабільно розвивається і банкрутство йому не загрожує, але лише якщо підприємство вчасно збільшить власний капітал за рахунок поповнення його статутного капіталу. Ефективність та доцільність реалізації запропонованих заходів щодо покращення рівня фінансової безпеки суб'єкта господарювання було підтверджено відповідними розрахунками.

ВИСНОВКИ

За результатами проведених досліджень в рамках кваліфікаційної роботи було визначено теоретичні основи управління фінансовою безпекою підприємств. Проблемі фінансової безпеки підприємств приділяли увагу велика кількість науковців. Досліджено, що управління фінансовою безпекою – це певний механізм, цілеспрямований комплекс заходів, що забезпечує стабільність господарського суб'єкта шляхом використання захисних господарських інструментів, забезпечує її ефективність шляхом організації раціонального використання фінансових ресурсів, забезпечує створення сприятливого інвестиційного клімату.

Були проаналізовані складові механізму управління фінансовою безпекою підприємств. Описано основні функції, методи, інструменти управління та критерії її оцінювання.

Отже, в процесі визначення рівня фінансової безпеки підприємства мають враховуватись стратегічні цілі і задачі підприємства; проводитись оцінювання функціональних складових фінансової безпеки підприємства, які можуть мати різні пріоритети, в залежності від виду діяльності господарюючого суб'єкта; враховувати рівень захищеності потенціалу підприємства; мати на увазі використання всіх видів ресурсів і можливостей, які гарантують найбільш ефективно (економічно безпечно) їх використання; включати імовірнісну оцінку економічного збитку. Також було надано класифікацію загроз фінансовій безпеці підприємства.

Аналіз фінансового стану харчової галузі показав, що в Україні означений вид промисловості є одним із провідних. Питома вага обсягу виробленої продукції харчової промисловості складає 23,4% у 2021 році (за інституціональним підходом) від загального обсягу всієї виробленої продукції вітчизняної промисловості. Було здійснено діагностику

фінансового стану підприємств галузі та зроблено висновок, що великі підприємства мають стійкий стан та розвиваються. Після цього на прикладі діяльності ТОВ «Т-Престиж» було проведено оцінювання результатів управління фінансовою безпекою підприємства та встановлено основні небезпеки та загрози в його діяльності. Дані аналізу показали, що дане підприємство має критичний рівень фінансової стійкості, а отже й фінансової безпеки.

Кризові процеси в економіці виявили значну вразливість виробничого потенціалу національної економіки України та віддзеркалились на фінансовому становищі підприємств харчової промисловості. Брак власних коштів та дорожнеча кредитних ресурсів, постійні зростання цін на енергоносії, податковий тягар (підвищення податків та акцизних ставок), інфляція, відсутність ефективних механізмів підтримки та стимулювання інвестиційної діяльності, зменшення обсягів збуту через зниження платоспроможності покупців, повільне кредитування економіки, значний ступінь зношеності основних виробничих фондів, несприятливий інвестиційний клімат в країні значно погіршують фінансовий стан підприємств.

Одночасно в діяльності харчових підприємств є й позитивні зміни, а саме основні фінансові показники (фінансовий результат діяльності до оподаткування та чистий прибуток) у 2021 році значно покращились.

У третьому розділі здійснено моделювання процесу управління фінансовою безпекою підприємств харчової галузі, побудовано дві моделі «AS-IS» та «TO-BE». Проведене моделювання технології управління фінансової безпеки підприємства дозволило виявити складові етапи даного процесу і інформаційні потоки, що виникають в процесі його реалізації.

Для надання рекомендацій з метою покращення процесу управління фінансової безпеки спочатку було проведено визначення її інтегрального показника для досліджуваного підприємства протягом останніх 3 років,

динаміка якого виявилась не стабільною. Так інтегральний рівень ТОВ «Т-Престиж» у 2019 р склав 0,24 , в 2020 р. – 0,76 , а в 2021 р. – 0,66.

Після цього за допомогою SWOT – аналізу та PEST – аналізу визначено фактори впливу на рівень фінансових безпеки підприємства. Основні загрози підприємства полягають у недостатній кількості загальної величини основних джерел коштів (власного оборотного капіталу, довгострокових, короткострокових кредитів та позик) для формування запасів і витрат. Тому необхідно або збільшити суму власного капіталу, або залучити додаткові фінансові ресурси ззовні. Так як стан фінансової стійкості є кризовим, то може існувати загроза банкрутству.

Також було проаналізовано можливість банкрутства підприємства за різними методами. Проте всі вони дали позитивний результат, тобто банкрутство підприємству не загрожує.

Проведено позиціонування суб'єкта господарювання на матриці фінансових стратегій, за розрахунками РГД та РФД, підприємство у 2019-2021 рр. можна віднести до квадранту матриці – 4 Стабільзація (рантьє), адже для ТОВ «Т-Престиж» у цей період показники РФД наближувались до умовного 0, а РГД >0 та РФГД >0 .

Таким чином, розрахунки дають змогу керівництву підприємства приймати об'єктивні рішення щодо комплексного використання всіх фінансових ресурсів, спрямованих на досягнення мети фінансової стратегії.

З метою покращення фінансової стійкості, а отже і рівня фінансової безпеки, підприємству потрібно збільшувати частку власного капіталу шляхом здійснення таких заходів: збільшення розміру статутного капіталу; підвищення прибутковості (збільшення обсягів виробництва та реалізації рентабельної продукції; зменшення собівартості та розміру витрат на виробництво; покращення роботи фінансової служби на підприємстві); підвищення ефективності використання оборотних активів та управління дебіторською заборгованістю. Оцінювання ефективності від запропонованих

заходів показало, що у разі збільшення обсягу статутного капіталу ТОВ «Т-Престиж» рівень його фінансової безпеки зростає з 0,66 до 0,95. Таким чином викладені пропозиції за результатами проведених досліджень в кваліфікаційній роботі мають теоретичну і практичну цінність та можуть бути впроваджені в діяльність підприємства харчової галузі з метою покращення результатів управління його фінансовою безпекою.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Васькова Ю. І. Фінансова безпека підприємства – провідна складова економічної безпеки та засіб попередження кризи підприємств. *Наука й економіка*. 2014. Вип. 1. С. 230–234.
2. Бараннік В. В. Економічна безпека підприємства як складова економічної безпеки держави. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2016. № 2. С. 5–20.
3. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия. Київ: Эльга ; Ника-Центр, 2009. 784 с.
4. Горячева К. С. Механізм управління фінансовою безпекою підприємства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємствами», 2006. 117 с.
5. Захаров О. І. Стратегія економічної безпеки підприємства. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2012. Вип. 2. С. 272-282.
6. Іващенко О. В. Фінансово-економічна безпека підприємства. *Вісник Одеського національного університету. Економіка*. 2013. Т. 18, Вип. 1(1). С. 142-145.
7. Корчевська Л. О., Жосан Г. В. Методологічні питання економічної безпеки підприємства. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2010. № 29. С. 108-110.
8. Подольчак Н. Ю., Беднарська О. Р. Кількісне оцінювання ризиків у плануванні діяльності підприємств. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2011. Вип. 3. С. 273-279.
9. Фісуненко П. А., Акімова С. М. Перспективи подальшого вдосконалення підходів до оцінки рівня економічної безпеки підприємства. *Економічний простір*. 2018. № 138. С. 214-222.

10. Гребінь В. В., Демко М. Я. Проблеми забезпечення та пріоритети зміцнення фінансової безпеки України в умовах глобалізації. *Збірник тез наук. доп. I міжн. студ.-аспір. конф. «Економічна та фінансова безпека держави та регіонів»*. 2013. С.320-324.
11. Біломістний О. М., Біломістний І. І. Механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства. *Вісник Університету банківської справи*. 2015. № 1. С. 37–42.
12. Bondarenko O, Suketsky V. Financial and economic security of the enterprise: theoretical and practical aspects. *Efektivna ekonomika*. 2014. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op = 1&z=3580> (дата звернення 4. 10.2021).
13. Кузенко Т. Б., Сабліна Н. В., Литовченко О. Ю. Управління фінансовою безпекою підприємства: методичний аспект. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2010. № 29. С. 119-124.
14. Грабчук О. М., Тимощенко К. С. Управління фінансовою безпекою підприємства в умовах невизначеності. *Вісник Академії митної служби України*. 2014. № 2. С. 36-42.
15. Бородіна О. С. Методичні підходи до визначення сутності економічних ризиків та шляхів їх уникнення. *Економіка та держава*. 2010. № 7. С. 21–23.
16. Vasyurenko V., Sinyugina N. Financial Security of the Foreign Economic Activity of the Enterprise. *Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho ekonomichnoho universytetu im. S. Kuznetsya*. vol. 12. URL: [http:// repository.hneu.edu.ua/xmlui/bit-stream/handle/123456789/1325/](http://repository.hneu.edu.ua/xmlui/bit-stream/handle/123456789/1325/). (дата звернення: 19.10.2022)
17. Горячева К. С. Механізм управління фінансовою безпекою підприємства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємствами», 2006.

117 с.

18. Давидюк Т. В. Фінансово-економічна безпека або фінансова складова економічної безпеки: епістемологічний підхід. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2013. № 1 (25). С. 39-52.

19. Спіфанов А. О., Пластун О. Л., Домбровський В. С. Болгар Т. М., Ващенко О. М. Фінансова безпека підприємств і банківських установ : монографія. Суми : ДВНЗ "УАБС НБУ", 2009. 295 с.

20. Герасимчук В. Г. Розвиток підприємства: діагностика, стратегія, ефективність : монографія. Київ : Вища школа, 2015. 266 с.

21. Живко З. Б. Управління економічною безпекою підприємства в умовах ринкових відносин. *Актуальні проблеми економіки*. 2013. № 10. С. 138-145.

22. Камлик М. І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект : навч. посіб. Київ : Атіка, 2005. 432 с.

23. Дмитрієв І. А., Федотова К. О. Визначення сутності економічної безпеки підприємства. *Економіка транспортного комплексу*. 2010. Вип. 16. С. 55-62. Белокуров В. В. Структура функциональных составляющих экономической безопасности предприятия. URL: <http://www.safetyfactor.ua>.

24. Merton, R. K. *Social Theory and Social Structure*. Enlarged edition. New York: The Free Press, 2014. – 666

25. Калинич А. В., Тарасенко І. О. Особливості управління фінансовою безпекою підприємства. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2016. № 12. С. 74-77.

26. Белокуров В. В. Структура функциональных составляющих экономической безопасности предприятия. URL: <http://www.safetyfactor.ua>.

27. Владимиров С. В. Еволюція поглядів на економічну безпеку підприємства. *Стратегія економічного розвитку країн в умовах глобалізації: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. молодих учених та студентів*. 2009.

URL: http://manved.at.ua/publ/evoljucija_pogljadiv_na_ekonomichnu_bezpeku_pidpriemst_va/4-1-0-13. (дата звернення: 01.11.2021).

28. Кіпа М. О. Дослідження теоретичних аспектів фінансової безпеки підприємства. *Управління розвитком*. 2014. № 10. С. 31-33.

29. Єпіфанов А. О., Пластун О. Л., Домбровський В. С. Болгар Т. М., Ващенко О. М. Фінансова безпека підприємств і банківських установ : монографія. Суми : ДВНЗ "УАБС НБУ", 2009. 295 с.

30. Мойсеєнко І. П. Механізми регулювання економічної безпеки підприємництва. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Економічні науки*. 2013. Вип. 8. С. 12-14.

31. Подольчак Н. Ю., Карковська В. Я. Організація та управління системою фінансово-економічної безпеки: навч. посібник. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2014. 268 с.

32. Кириченко О. В. Теоретичні підходи до визначення категорії «безпека». *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 2. С. 368-375.

33. Шемаєва Л. Г. Критерії підвищення фінансової безпеки промислових підприємств. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2015. № 3(1). С. 200-203.

34. Васильців Т. Г., Поповіченко Ю. А. Стратегічні засади політики забезпечення економічної безпеки підприємництва в Україні. *Ефективність державного управління*. 2012. Вип. 33. С. 262–268.

35. Калініченко А. Ю. Стратегічний аналіз середовища функціонування підприємства харчової промисловості на основі використання технологій SWOT та PEST-аналізу. *Управління розвитком*. 2013. № 18. С. 14-18.

36. Розвиток харчової та переробної промисловості за 2020 рік. Інформаційно-аналітичний портал АПК України. URL: <https://agro.me.gov.ua/ua>. (дата звернення: 05.11.2022)

37. Статистичні дані. Офіційний сайт державної служби статистики. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>. (дата звернення: 06.11.2022)
38. Ареф'єв В. О. Діагностика управління фінансовою безпекою підприємства. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2015. № 53. С. 113-122.
39. Кіндрацька Г. І. Оцінювання платоспроможності українських підприємств: проблемні аспекти типових методик. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2019. № 3. С. 133-143.
40. Кальченко О. М., Андросенко Я. С. Методичні підходи до оцінювання фінансової безпеки підприємства. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2015. Вип. 2. С. 244-250.
41. Подольчак Н. Ю., Беднарська О. Р. Кількісне оцінювання ризиків у плануванні діяльності підприємств. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2011. Вип. 3. С. 273-279.
42. Горячева К. О. Економічна сутність сталого розвитку промисловості України. *Економіка промисловості*. 2013. № 4. С. 50-59.
43. Bouchaud, J. P., Potters M. *Theory of Financial Risks and Derivative Pricing*. Cambridge : Cambridge University Press, 2014. 400 p.
44. Франчук В. І., Мельник С. І. Науково-методичні підходи до оцінки рівня економічної безпеки комерційного банку. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія економічна*. 2012. Вип. 1. С. 48-58.
45. Черевко О. В. Принципи управління фінансовою безпекою підприємства. *Ефективна економіка*. 2014. № 4. С. 20-22.
46. Кузенко Т. Б., Полтініна О. П. Формування системи забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва на засадах контролінгу. *Проблеми економіки*. 2013. № 1. С. 345-352.
47. Калинич А. В., Тарасенко І. О. Особливості управління

фінансовою безпекою підприємства. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2016. № 12. С. 74-77.

48. Коленда Н. В., Матвійчук Н. М., Черчик Л. М., Наконечна Г. Я. Стратегічний підхід до управління фінансовою безпекою підприємства. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2020. № 4. С. 79–86.

49. Сусіденко О. В., Нагайчук В. В. Складові елементи системи забезпечення фінансової безпеки підприємства та ефективність їх використання. *Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка*. 2016. Т. 21, Вип. 2. С. 96-100.

50. Малик О. В. Концептуальні основи формування механізму управління фінансовою безпекою підприємства. *Університетські наукові записки*. 2017. № 4. С. 207-218.

51. Міхайліченко Д. С. Формування фінансової стратегії підприємства кондитерської галузі за допомогою методу SWOT-аналізу. *Управління розвитком*. 2013. № 18. С. 27-31.

52. Медведєва І. Б. Фінансова безпека суб'єкта господарювання в контексті національної безпеки у фінансовій сфері. *Економіка розвитку*. 2014. № 1. С. 45-82.

53. Мехович С. А. Економіка підприємства та її фінансова складова. *Енергозбереження. Енергетика. Енергоаудит*. 2020. № 1. С. 76-84.

54. Зубок М. І. Глобалізаційні виклики фінансовій безпеці. *Фінанси, облік і аудит*. 2012. Вип. 19. С. 81-91.

55. Стригуль Л. С., Кириченко О. В. Особливості застосування збалансованої системи показників для забезпечення економічної безпеки підприємства. *Вісник Національного технічного університету "ХПІ"*. 2013. № 67. С. 99-102.

56. Вітка Н. Є. Еволюція поглядів на економічну безпеку підприємства. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*. 2013. Вип. 1(2). С. 143-147.

57. Єдинак В. Ю. Аналіз інвестиційної складової економічної

безпеки України в умовах глобалізації та транснаціоналізації національної економіки. *Економіка: реалії часу*. 2013. № 4. С. 93-100.

58. Бузецька К. І. Удосконалення моделі бізнес-процесів управління фінансовою безпекою підприємств: тези. Харків, 2022. Збірник матеріалів конференції «Сучасні стратегії економічного розвитку: наука, інновації та бізнес-освіта». URL:<https://eces.nure.ua/nauka/mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferencija-suchasni-strategii-ekonomichnogo-rozvitku-nauka-innovacii-ta-biznes-osvita>. (дата звернення: 22.11.2022)

59. Шашина М. В., Степаненко Т. А. Розробка стратегії розвитку підприємства. *Молодий вчений*. 2014. № 4(07)(1). С. 131-135.

60. Orlyk O. The mechanism of management of financial and economic security of the enterprise and its main components. *Finansovo-kredytna diyal'nist': problemu teorii ta prak-tyku*, vol. 1. P. 222-232.

61. Соколова Л. В. Прикладний аналіз економічних даних, 2018. 251 с

62. Рета М. В., Шимко Н. І. Діагностика фінансового стану як інструмент управління фінансовою безпекою підприємства. *Вісник Національного технічного університету "ХПІ"*. 2013. № 67. С. 80-90.

63. Орехова К. В. Інформаційно-аналітичне забезпечення системи управління фінансовою безпекою підприємства. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2013. Вип. 2. С. 203-212.

64. Коленда Н. В., Матвійчук Н. М., Черчик Л. М., Наконечна Г. Я. Стратегічний підхід до управління фінансовою безпекою підприємства. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2020. № 4. С. 79–86.

65. Мельник С. І. Формування механізму управління фінансовою безпекою підприємства. *Бізнес-навігатор*. 2019. Вип. 2. С. 84-87.

66. Зуєва О. І. Управління фінансовою безпекою підприємства. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2012. Вип. 2. С. 213-219.

67. Кейнс Дж. М. Трактат про грошову реформу. Загальна теорія зайнятості, процента та грошей : Реферат-дайджест. Київ : АУБ , 1999. 189 с.

68. Комаренко І. С. Сутність поняття "конкурентоздатність підприємств" і його особливості для підприємств харчової промисловості України. *Управління економікою: теорія та практика*. 2011. С. 251-270.
69. Кузенко Т. Б., Полтініна О. П. Формування системи забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва на засадах контролінгу. *Проблеми економіки*. 2013. № 1. С. 345-352.
70. Лаврова Ю. В. Механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2010. № 29. С. 127-130.
71. Лелюк С. В. Методичний підхід до організації моніторингу фінансової безпеки підприємств Харківського регіону. *Науковий вісник [Буковинського державного фінансово-економічного університету]*. *Економічні науки*. 2014. Вип. 26. С. 234-241.
72. Серікова А. А. Теоретичні підходи до визначення категорії "фінансова безпека підприємства". *Управління розвитком*. 2014. № 10. С. 84-87.
73. Мойсеєнко І. П., Ревак І. О., Демчишин М. Я. Моделювання економічної безпеки держави за параметрами інтелектуального потенціалу. *Актуальні проблеми економіки*. 2013. № 12. С. 278-285.
74. Сілакова Г. В., Генік С. Я. Підходи щодо визначення сутності поняття "фінансова безпека підприємства". *Вісник Одеського національного університету*. 2016. Вип.3. С.179-184.
75. Філіппов О. О. Сутність категорії "фінансова безпека підприємства". *Управління розвитком*. 2013. № 16. С. 75-77.
76. Сумець О. М. Стратегії управління бізнесом. *Agricultural and resource economics: international scientific e-journal*. 2018. Vol. 4, № 1. С. 136-148.
77. Череп О. Г., Степаненко О. В. Концепція управління економічною безпекою машинобудівних підприємств. *Сталий розвиток економіки*. 2013. № 4. С. 110-114.
78. Шашина М. В., Степаненко Т. А. Розробка стратегії розвитку підприємства. *Молодий вчений*. 2014. № 4(07)(1). С. 131-135.